

Violeta Herman Kaurić

(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

VARLJIVOST OBITELJSKOG SJEĆANJA
O PRVOM SVJETSKOM RATU
– SLUČAJ TURUDIĆ
(POSAVSKI PODGAJCI, SRIJEM)

UDK 355(497.5Srijem)“1914/1918”(091)

DOI 10.22586/ss.22.1.6

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 19. 5. 2021.

U ovom radu cilj je pokazati s kakvim se sve problemima istraživač može susresti tražeći podatke o vojniku poginulom tijekom Prvoga svjetskog rata. Budući da je riječ o običnom vojniku iz sela Posavski Podgajci u Srijemu, koji vrlo vjerojatno nije imao časnički čin, njegov primjer primjenjiv je na pretežiti dio vojnog kontingenta Austro-Ugarske Monarhije široko izvan područja današnje Republike Hrvatske.¹

Ključne riječi: Prvi svjetski rat, obiteljsko sjećanje, poginuli, Posavski Podgajci, Srijem

Uvod

Koliko malo znamo o članovima vlastitih obitelji, najčešće ni sami nismo svjesni sve dok nas na razmišljanje o prošlosti ne potakne neki (ne)sretni slučaj ili javno obilježavanje obljetnica važnih povijesnih događaja. Tako je bilo proteklih nekoliko godina s Prvim svjetskim ratom, što je svakako jedno od najvećih postignuća te obljetnice.

U Hrvatskoj se tijekom obilježavanja stogodišnjice konačno počelo pričati o sudionicima toga nemiloga događaja, a ne samo o vodećim političarima i njihovim ulogama u stvaranju svijeta nakon rata. Brojni su pojedinci tada po prvi put postali svjesni da su njihovi preci, najčešće djedovi ili pradjedovi,

¹ Ovaj rad nastao je u sklopu istraživačkog projekta *Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja. Zaboravljena baština* (IP-2019-04), voditeljice dr. sc. Ljiljane Dobrovšak, koji financira Hrvatska zaklada za znanost (HRZZ).

sudjelovali u ratnim operacijama o kojima su učili u školi. Pojedini su shvatili na temelju brojnog slikovnog materijala koji je u jednom trenutku preplavio medijski prostor da slične slike vojnika imaju u obiteljskom albumu i počelo ih je zanimati tko su ti ljudi. Jedan dio njih ostao je iznenađen spoznajom da je to slika vojnika austro-ugarske vojske, a ne vojnika iz Drugoga svjetskog rata, kako su do tada mislili, jer je Prvi svjetski rat bio posve potisnut u kolektivnom pamćenju hrvatskog naroda uslijed ostalih ratova vođenih tijekom 20. stoljeća.

No, koliko se u Hrvatskoj uopće zna o sudionicima toga rata? Najviše radova postoji o najviše pozicioniranom časniku austro-ugarske vojske podrijetlom iz Hrvatske – feldmaršalu Svetozaru Borojeviću,² za razliku od niže rangiranih Maksimilijana pl. Čičerića³ i Stjepana Sarkotića,⁴ iza kojih su ostali sačuvani dnevnički zapisi, ili o zapovjedniku broda *Viribus Unitis* Janku Vukoviću Podkapelskom.⁵ Ti radovi mogu olakšati istraživanje sudbina ostalih visoko pozicioniranih časnika o kojima se zbog njihove bogate vojne karijere mogu pronaći poprilično pouzdani podatci.⁶ Kao poticaj za istraživanje

² Milan POJIĆ, *Vojskovođa Svetozar Borojević 1856–1920: povodom 150. obljetnice rođenja* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006); Drago ROKSANDIĆ, *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856–1920): Lav ili Lisica sa Soče?* (Zagreb: Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba, 2006); Ivan MIRNIK, „Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne na medaljama“, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 52 (2009), br. 1, 61-74; Marino MANIN (ur.), *Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne (1856.–1920.): zbornik radova* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011); Ivan MIRNIK, *Dvostruki počasni doktorat Zagrebačkoga sveučilišta 1916. godine* (Zagreb: Društvo za povjesnicu zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, 2012); Danijel TATIĆ, *Feldmaršal Svetozar Borojević* (Zagreb: Despot Infinitus, 2019).

³ O Čičeriću za sada nema radova, unatoč dostupnosti njegovih dnevnika. Vidjeti: Maksimilijan ČIČERIĆ, *Dnevnici austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića [e-grada] = Tagebücher des österreichisch-ungarischen Generals Maximilian Csicseric von Bacsány : 1892.–1918.* [priredila i prevela Danijela Marjančić] (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2011), 1 optički disk.

⁴ Vidjeti: Dinko ČUTURA, „Usporedba studija Stjepana Sarkotića i studija Conrada von Hötzendorfa o pretpostavljenom sukobu na Talijanskom bojištu sa stvarnim događajima koji su se zbili od 1915. do 1917.“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne (1856.–1920.): zbornik radova* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011), 71-90; Dinko ČUTURA, „42. domobranska pješačka divizija u Srbiji 1914. prema dnevniku Stjepana Sarkotića“, u: Vijoleta Herman Kaurić (ur.), *1914. – prva godina rata u Trojnoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji* (Zagreb: Matica hrvatska, 2018), 187-207; Dinko ČUTURA, *Stjepan Sarkotić: posljednji zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine* (Zagreb: AGM, 2019).

⁵ Bruno DOBRIĆ, „Janko Vuković Podkapelski: uz 80. obljetnicu potonuća broda “Viribus Unitis”, smrti Janka Vukovića Podkapelskog i oko 250 mornara u pulskoj luci“, *Nova Istra* 4 (1999), br. 1(12), 305-309.

⁶ Ivan ČOSIĆ Bukvin, „Visoki vojni časnici austro-ugarske vojske s područja Medbosuća na Balkanskom i Istočnom bojištu 1914. godine“, u: Vijoleta Herman Kaurić (ur.), *1914. – prva godina rata u Trojnoj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji* (Zagreb: Matica hrvatska, 2018), 253-279; Vlatka DUGAČKI i Krešimir REGAN, „Zaboravljeni vojskovođa Nikola pl. Ištvanović“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 50 (2018),

sudbine onih manje istaknutih sudionika rata uglavnom su poslužili osobni zapisi vojnika, većinom u obliku dnevnika i/ili postkarti, sačuvanih u krugu obitelji ili u državnim arhivima.⁷

U većini obitelji koje su tražile svoga pretka sudionika Prvoga svjetskog rata ostalo je zapamćeno tek ime nesretnika bez pobližih podataka o vremenu i mjestu pogibije, tako da je za istraživanje sudbine običnoga vojnika trebalo jako mnogo osobnih motiva i izuzetno mnogo sreće.⁸ Dobar dio zainteresiranih ni sam nije znao odakle bi krenuli, pa se jedan dio njih obratio Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu i Odboru za obilježavanje stogodišnjice osnovanome pri Institutu, koji je kasnije prerastao u Udrugu 1914-1918., aktivnu i danas.⁹ Većina se nadala da Odbor raspoláže popisom poginulih vojnika s područja današnje Republike Hrvatske, što nije točno, a prema dosadašnjem iskustvu takav popis vjerojatno neće postojati tako skoro, ili ikada, jer unatoč svim nastojanjima entuzijasti za sada nisu uspjeli

br. 1, 153-183; Vlatka DUGAČKI i Krešimir REGAN, „Podmaršal Nikola pl. Ištvanović – prilog za biografiju“, u: Hrvoje Gržina i Mario Stipančević (ur.), *Konac Velikoga rata. Zbornik radova* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2020), 173-193; Ivan ČOSIĆ Bukvin, *Visoki vojni časnici iz Cvelferije (1700.–1918.)* (Drenovci: Općinska narodna knjižnica Drenovci, 2020).

⁷ Meri KUNČIĆ i Zoran LADIĆ, „Prilog životopisu Milana Japunčića“, *Biobibliographica* 1 (2003), 69-90; „Ratni dnevnik Đure Radakovića“, *Hrvatska revija* 4 (2004), obnovljeni tečaj br. 3, 61-69; Just IVETAC, „Vojnički kovčeg iz Prvoga svjetskog rata s 280 obiteljskih poštanskih dopisnica i pisama toga doba“, *Istarska Danica* (2010), 180-184; Mato DOMINKOVIĆ, „Ratni put Jakoba Vincetića i Valentina Lukačevića: ratni dnevnik dvojice Štitarčana“, *Hrašće: časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest* 18 (2014), br. 44, 103-107; Karlo MAK, „Austroougarski vojnik u ruskom zarobljeništvu (1915.–1917.)“, *Godišnjak grada Zaboka* 2-3 (2014-2015), 14-29; Zdravko MATIĆ i Frano STOJIC, „Moritz Merz, od Pilsena do Zagreba. Životni i ratni put jednog austroougarskog časnika“, *Historijski zbornik* 68 (2015), br. 1, 31-51; Franko OREB, „Ratni dnevnik Antuna Vlašića: zapisi iz vojničkog života za vrijeme I. svjetskog rata 1914.–1918.“, *Dubrovnik* 26 (2015), br. 2, 53-103; Vijoleta HERMAN KAURIĆ, „Doživljaj Prvoga svjetskog rata Mije Čipora ili koliko smo određeni krajolikom odrastanja“, *Studia ethnologica Croatica* 28 (2016), 363-381; Stella FATOVIĆ-FERENČIĆ i Jasenka FERBER BOGDAN, „Ratni dnevnik iz Prvoga svjetskog rata ljekarnika Vojka Arka“, *Farmaceutski glasnik* 73 (2017), br. 7-8, 519-534; te Sanja ŽAJA VRBICA, „Slikar Marko Rašica u vojsci Austro-Ugarske Monarhije“, *Ars Adriatica: časopis Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru* 7 (2017), 281-290. Opsežne studije uz sačuvane zapise imaju: Mario STIPANČEVIĆ i Hrvoje GRŽINA, *U predasima Velikog rata: postkarte Stjepana Sertića 1915.–1918.* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2019); Antun ŠOLC, *Ratna sjećanja 1914-1918.* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020).

⁸ Jasna BALAŠKO, „Istinita priča iz Prvog svjetskog rata“, *Hrvatsko zagorje: časopis za kulturu* 20 (2014), br. 1-2, 56-63; Mirjana PAUŠAK, „Austroougarski vojnik Anton Schiro u Velikom ratu“, *Godišnjak Njemačke zajednice = DG Jahrbuch* 22 (2015), 409-414; Roberto UNUKIĆ, „Abraham Zohil (1888.–1916.) – zapisi obiteljskog istraživanja o stotoj obljetnici smrti“, u: Tvrtko Božić, *Otok Krk u Velikom ratu 1914.–1918.: zbornik radova* (Punat – Novi Vinodolski: Općina Punat – Naklada Kvarner, 2019), 89-112.

⁹ O radu Odbora i Udruge vidjeti: <https://sites.google.com/site/191418hr/>; <https://www.facebook.com/udruga.1914.1918/>. Pristupljeno: 20. listopada 2020.

podići svijest vladajućih političkih i znanstvenih struktura da je takvo što uopće potrebno. Razlozi za to su višestruki i teško shvatljivi onome tko traži svoga pretka, no izlaz iz te situacije pojedinima nude lokalni popisi poginulih u Prvom svjetskom ratu, kojih je svakim danom sve više.¹⁰

Podgajci su jedno od devet sela smještenih na jugoistoku današnje Vukovarsko-srijemske županije za koja se tijekom 19. stoljeća uvriježio naziv Cvelferija jer je mobilizacijom stanovnika toga područja za vrijeme Vojne krajine popunjavana 12. satnija (kapetanija, kumpanija) 7. brodske pješačke pukovnije sa sjedištem u Drenovcima.¹¹ Selo je imalo samostalnu župu do 1807., kada je potpalo pod novoutemeljenu župu u Rajevom Selu i tako je ostalo do kraja Drugoga svjetskog rata, odnosno do kraja u ovom slučaju istraživanoga razdoblja.¹² Službeni naziv sela uveden je 1896. i glasi Posavski Podgajci, kako bi ga se razlikovalo od Podravske Podgajaca, sela pored Donjeg Miholjca. Prema popisu stanovništva 1910. u Posavskim Podgajcima živjela je 1.071 osoba. Ne navodi se spolni sastav stanovnika, što bi bio dragocjen podatak, ali znamo da je prema popisu iz 1900. u Podgajcima živjelo 747 muškaraca i 534 žene (ukupno 1.281) u 310 kuća, od čega su 304 muška i 174 ženska stanovnika starija od 6 godina bila nepismena.¹³ Podatak o broju nepismenih muškaraca čini mi se posebno znakovit, naročito u uvjetima Prvog svjetskog rata kada je evidencija vojnika izbačenih iz stroja u znatnoj mjeri ovisila o najbližim suborcima i časnicima najnižeg ranga, za koje se podrazumijevalo da su bili pismeni.

¹⁰ Trenutno su najpsežniji popisi: Josip ČREP, *Međimurci u svjetskim ratovima. Građa za povjesnicu Međimurja* (Čakovec: Matica hrvatska, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, 2019), 93-199; Branimir BUNJAC, *Ratne i poratne žrtve sjeverozapadnog Međimurja 1914-1947.* (Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2012), 367-443; Adolf PAAR, *Poginuli u I. svjetskom ratu s područja tadašnjeg kotara Samobor* (Samobor: Udruga „Oživljena povijest Samobora“ – Gradska knjižnica Samobor – Crveni križ Samobor – Samoborski muzej, 2018), 34-50; „Krčki vojnici u *Popisima gubitaka* (Verlustliste)“, u: Tvrtko Božić (ur.), *Otok Krk u Velikom ratu. Zbornik radova* (Punat – Novi Vinodolski: Općina Punat – Naklada Kvarner, 2019), 195-212; Mato BLAŽEVAC Pajkov, *Neoplakani slavonski soldati (1914.-1918.)* (Donja Bebrina: Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema, 2015), 71-189; Mato BLAŽEVAC Pajkov, *Oj soldati, moja braćo mila* (Donja Bebrina – Cerna: Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema – Certis, d.o.o., 2020), 201-312; Nikola TOMINAC i Predrag TOPIĆ, *Dugoselski kraj u Prvom svjetskom ratu* (Dugo Selo: Gradska knjižnica Dugo Selo, 2019), 209-230; Zoran FEGIĆ, Dunja JAVORIĆ i Mario ŠIMUNKOVIĆ, *Brdovec i okolica u Prvom svjetskom ratu* (Brdovec: Muzej Brdovec, 2021), 28-59, 70-90, 98-103, 124-138, 152-154, 166-175, 188-197, 208-221, 224-237.

¹¹ Vinko JUZBAŠIĆ i Ivan KARAULA (prir.), *Cvelferija i Drenovci u prošlosti. Prilog povijesti jugozapadnog Srijema* (Vukovar: Državni arhiv u Vukovaru, 2019), 11.

¹² JUZBAŠIĆ i KARAULA, *Cvelferija i Drenovci u prošlosti*, 177.

¹³ JUZBAŠIĆ i KARAULA, *Cvelferija i Drenovci u prošlosti*, 201.

Slučaj obitelji Turudić

Sve priče s kojima samo se susreli prilikom obilježavanja stogodišnjice Prvoga svjetskog rata slijede isti obrazac: (pra)djed je bio mobiliziran u neku austro-ugarsku postrojbu nepoznatog broja i nije se vratio iz Prvog svjetskog rata. Kao mjesto pogibije maglovito se navodi „negdje“ u Srbiji, Rusiji, Galiciji ili Soči, a još manje jasno ostalo je zapamćeno vrijeme pogibije.

Kao primjer za izradu ovoga rada poslužit će obiteljsko sjećanje na Antuna Turudića iz Posavskih Podgajaca, kućni broj 8, koji je netragom nestao nakon okršaja njegove postrojbe negdje u Galiciji tijekom 1915. ili 1916. godine. Prema predaji, mladić je bio ranjen i zarobljen nakon okršaja s Kozacima, a njegovi sudruzi iz rodnog sela nisu htjeli izvršiti akciju oslobađanja i spasiti ga, iako su mogli, već su se povukli na sigurnije položaje. Tom je prilikom posljednji put viđen živ i obitelj nije znala što se točno dogodilo, jer su njegovi sudruzi nerado pričali o tome, niti kakva je bila njegova daljnja sudbina. Godinama su se nadali njegovom povratku, što je pojedinim zarobljenicima uistinu i uspjelo, ali to se nije dogodilo. Do današnjega dana u obitelji je ostalo uvjerenje da je on bio jedini poginuli u selu, jedini nesretnik od svih Podgajčana mobiliziranih u ratu, što se posljedično odrazilo na zbivanja u Drugom svjetskom ratu i rezultiralo je stanovitom gorčinom sačuvanom u mlađim generacijama do današnjeg dana. Kao jedini dokaz njegova postojanja, u obitelji je ostala sačuvana samo jedna fotografija (vidjeti Sliku 1.), nastala vjerojatno netom nakon mobilizacije, budući da na vojnoj odori nema oznaka pripadnosti određenoj pukovnici. Priču o nestalom vojniku ispričala je svome unuku njegova sestra Eva, rođena Turudić.¹⁴

Svi ostali detalji o traženom članu obitelji Turudić, uključujući i godinu rođenja bake Eve, jedine čvrste okosnice za traženje među ostalim članova obitelji, izgubili su se s protokom vremena i trebalo je krenuti od samih početaka i upisa u matične knjige župe nadležne za Podgajce. S obzirom na to da je riječ o poginulom vojniku Austro-Ugarske Monarhije, prva je logična stvar bila potražiti ga u službenim *Verlustlistama*, popisima poginulih, ranjenih, zarobljenih i bolesnih vojnika Austro-Ugarske Monarhije.¹⁵ Pritom

¹⁴ Obiteljsko sjećanje ispričao je autorici Danko Milošević (rođen 1955.).

¹⁵ Ministarstvo rata (*K. u. k. Kriegsministerium*) u Beču izdavalo je od 12. kolovoza 1914. do 14. siječnja 1919. serijsku publikaciju *Verlustlisten ausgegeben am* (nakon čega je slijedio datum, a nazivu je prethodio broj dotične liste). Tekst zaglavlja bio je tiskan na deset službenih jezika Monarhije, među kojima je i hrvatski, pa je službeni hrvatski naziv glasilo *Popis gubitaka izdan dne*. Ukupno je izašao 871 sveščić, od čega 709 „redovnih“, dok su ostalo nadopune i indeksi. Već tijekom rata sveščići su uvezani u sveske enciklopedijskog formata koji se danas čuvaju u državnim arhivima i nacionalnim knjižnicama zemalja sljednica Monarhije, više ili manje cjelovito sačuvani. Edicija je trebala sadržavati osnovne podatke o svim vojnicima Austro-Ugarske Monarhije izbačenima iz stroja tijekom rata, ali to na žalost nije

treba imati na umu upozorenja pravnih stručnjaka odmah nakon rata da *Verlustliste* nisu nastale službeno propisanim postupkom prikupljanja vojničkih iskaznica¹⁶ i smrtovnica, već su ih na temelju smanjenoga brojevnog stanja sastavljali računarski dočasnici satnije na temelju vlastitih opažanja i pripovijedanja preživjelih suboraca, uz potpis odgovornoga zapovjednika.¹⁷ Unatoč velikim mogućnostima pogrešnih i nepotpunih upisa, danas se ipak smatraju glavnim izvorom podataka u istraživanju sudbine sudionika Prvoga svjetskog rata jer bolji i cjelovitiji izvor trenutno ne postoji.

Logični prvi korak bio je krenuti od stranica Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu (dalje: HDA) posvećenih Prvom svjetskom ratu, gdje su javno dostupne digitalizirane *Verlustliste*, i nadati se najboljem nakon upisa u tražilicu tražene osobe pod punim imenom i prezimenom. To u ovom slučaju nije dalo nikakav rezultat, ali je suženje pretrage na prezime bilo uspješnije. Od četiriju pronađenih Turudića dvojica su pripadala c. i kr. pješačkim pukovnijama iz Bosne i Hercegovine (BH IR. Nr. 1 i BH IR. Nr. 3), a druga dvojica dalmatinskim c. i kr. pješačkim pukovnijama (IR. Nr. 22 i IR. Nr. 23), i sva četvorica su bila upisana u liste kao ranjenici. Zanimljivo je spomenuti da se jedan pripadnik 22. pukovnije zvao Ante Turudić, no bio je rođen u Vrlici 1888., što se nikako nije uklapalo u obiteljsko sjećanje.¹⁸ Isti kriterij za pretraživanje primijenjen na stranicama Österreichische Landesbibliothek u Beču (dalje: ÖLB), gdje su također javno dostupne *Verlustliste*, bio je još uspješniji jer je njihova tražilica pronašla 14 rezultata, od toga 10 u abecednim indeksima za pojedine serije lista.¹⁹ Na taj način se došlo do 11 Turudića, no samo je-

tako. Povodom stogodišnjice popisi su digitalizirani i postali su javno dostupni i ograničeno pretraživi. Vidjeti: <https://digi.landesbibliothek.at/viewer/resolver?urn=urn:nbn:at:AT-OOeLB-1723425> ili <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih> na mrežnim stranicama Hrvatskog državnog arhiva. Pristupljeno: 22. listopada 2020.

¹⁶ Vojnička iskaznica (*Legitimationsblätter*) bila je u početku običan komadić papira s podacima o vojniku (postrojba, čin, ime i prezime, godina rođenja, vjera, stavno (novačko) godište, broj temeljne knjige, mjesto rođenja, zavičajna općina) u mjedenoj kutijici koja se prvobitno ušivala u posebno dizajniran džepić u vojničkim hlačama, ali se kasnije od toga odustalo zbog nepraktičnosti i vrlo čestih zamjena prilikom rijetkih pranja odjeće. Vojnici su je kasnije nosili oko vrata ili u džepu bluze, no zbog loše izrade papiric je zbog vlage vrlo brzo postajao nečitak. Jedna od dužnosti sanitetskog osoblja prilikom pružanja pomoći ranjeniku, ili skupljanja mrtvaca, bila je pronaći tu iskaznicu kako bi se vojnika moglo ispravno evidentirati. (Filip HAMERŠAK, „Prilog povijesti matičarstva u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji s obzirom na Prvi svjetski rat“ (neobjavljeni rukopis, objava s dozvolom autora), 22-23)

¹⁷ Mihajlo LANOVIĆ, „Ratne matice“, *Mjesečnik Pravničkog društva u Zagrebu* 45 (1919), br. 5/8, 165.

¹⁸ <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih?SearchText=turudi%c4%87>. Pristupljeno: 22. listopada 2020.

¹⁹ U indeksima su navedena imena i prezimena upisanih osoba i broj liste gdje je upisan, a svaki indeks obuhvaća 5 lista. Na temelju tih podataka razmjerno je jednostavno pronaći traženu listu, a zatim i čovjeka. Primjerice: Turudić Ante, Nr. 358 (*Alphabetisches Verzeichnis*

se uopće ne spominju u *Verlustlistama*. (Vidjeti Prilog 3 i Prilog 4). Takvih primjera sigurno ima više negoli to proizlazi iz ovoga istraživanja, zbog čega je prilično izvjesno da nikada neće biti utvrđen točan broj poginulih vojnih obveznika iz Podgajaca, i ne samo njih. Razloga za to je više, a jedan od njih je činjenica da nisu svi poginuli bili oženjeni, kao što je bio slučaj s našim traženim vojnikom, niti su se sve udovice kasnije preudale, što se dogodilo pronađenima. Imena prethodnih supružnika upisivana su u matične knjige vjenčanih ove župe u razdoblju od 1915. do 1922., što ne znači da su se udovice prestale udavati u kasnijem razdoblju, već da službene osobe nisu u knjige dosljedno upisivale sve podatke kako je to bilo zapisano.

Odstupanje od propisanih normi i stvarnosti uistinu je golemo. To posebno izlazi na vidjelo sada, više od stotinu godina nakon Prvoga svjetskog rata, jer je u međuvremenu netragom nestao dobar dio posebno vođenih matičnih knjiga poginulih vojnika Monarhije na koje su bile obvezne službene instance (župni uredi i bolnice). Ironija je što se u odnosu na ukupan broj sačuvanih matičnih knjiga vojnih osoba na području nekadašnje Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dobar dio odnosi upravo na poginule u Prvom svjetskom ratu,²² ali je broj unosa u njima toliko mali da istraživače tjera u očaj.²³ Tako je primjerice tijekom ovoga istraživanja sasvim slučajno otkriveno da je popriličan broj pripadnika drugih pukovnija²⁴ upisan u Maticu umrlih C. i kr. poljsko-lovačkog bataljuna br. 31 (1914. – 1919.).²⁵ Jest da je svaka pukovnija odvojeno naznačena, ali se nalazi u krivoj matičnoj knjizi, odnosno ondje gdje ih istraživač dotične pukovnije ne bi tražio.

Glavnim razlogom za tako mali broj upisa smatra se zakonska odredba po kojoj je vojni dušobrižnik mogao umrloga upisati u maticu nadležne pukovnije tek nakon što je njegova smrt na bojištu bila potvrđena potpisom dvojice suboraca, časnika, liječnika ili vojnog kapelana.²⁶ Bilo je propisano da

²² Od 209 originalnih matica vojnih osoba koje se čuvaju u HDA, 127 se odnosi na razdoblje Prvoga svjetskog rata, od čega su 78 matice umrlih (Angelika MILIĆ, „Matične knjige vojnih osoba u Hrvatskom državnom arhivu“, *Arhivski vjesnik* 58 (2015), 261).

²³ Primjerice, u četiri sveska matične knjige umrlih C. i kr. pješačke pukovnije br. 53 (Zagreb) za razdoblje 1914.–1918. uneseno je oko 2.500 osoba, dok ih je u dva sveska matične knjige umrlih C. i kr. poljsko-lovačkoga bataljuna br. 31 uneseno oko 700 (HAMERŠAK, „Prilog povijesti matičarstva“, 23).

²⁴ Riječ je o pripadnicima: c. i kr. pješačke pukovnije br. 70 (Petrovaradin), c. i kr. pukovnije brdskog topništva br. 27 (Leitmeritz), domobranske husarske pukovnije br. 10 (Varaždin), domobranske pješačke pukovnije br. 6 (Subotica), domobranske pješačke pukovnije br. 20 (Nagykanisza), domobranske pješačke pukovnije br. 25 (Zagreb), domobranske pješačke pukovnije br. 27 (Sisak) i domobranske pješačke pukovnije br. 28 (Osijek).

²⁵ HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih (dalje: MKU) 31. poljsko-lovački bataljun, 1914.–1919., ZM-34/488.

²⁶ MILIĆ, „Matične knjige“, 261-262.

knjige poginulih u ratu sadrže: redni broj, datum i mjesto smrti, postrojbu, čin, ime i prezime, mjesto rođenja, vjeroispovijest, godinu rođenja, bračni status, zanimanje, uzrok smrti i izvor potvrde, mjesto pokopa, tko je zapis proveo, te tko je zapis preuzeo.²⁷ Bez svih ovih podataka nije bilo moguće izvršiti upis u vojne ili civilne matice, a strogo propisana procedura temeljena na nadležnosti za pojedine vrste postrojbi, različita za zajedničku vojsku i domobranstvo, trebala je spriječiti upisivanje živih ljudi u matične knjige umrlih. Izuzetno složena procedura dovela je do toga da brojni poginuli s nepotpunim smrtnovicama nisu bili upisani nigdje, što je njihove obitelji stavljalo u potencijalno težak ekonomski i pravni položaj.²⁸ Uvidom u vojne matične knjige jasno se uočava da su bolje sačuvane, a vjerojatno i vođene, vojne knjige c. i kr. pukovnija, za što trenutno ne postoji logično objašnjenje.

Zbog svega toga dobar dio matičnih knjiga vojnih osoba sadrži tek sporadične podatke za svaku pojedinu ratnu godinu, a u jednom dijelu njih posljednji upis je iz 1916., čime je ostalo nezabilježeno više od pune dvije ratne godine žestokih borbi na svim bojištima.²⁹ Najveći broj poginulih vojnika na jednom mjestu izvan *Verlustlista*, naravno bez ijednoga Turudića, nalazi se u *Kazalu umrlih svih vojnih jedinica 1914.-1918.* čiji se original čuva u Državnom arhivu u Zagrebu, a mikrofilmirana kopija u HDA. Unatoč svom imenu, *Kazalo* ne sadrži sve vojne jedinice s područja Hrvatske, niti je popisivač došao do svih slova abecede, već je stao na slovu U.³⁰ Za sada nije poznato zašto je tome tako niti se zna u koju je svrhu *Kazalo* nastalo i kada, no može se pretpostaviti da je riječ o prvim mjesecima 1918., s obzirom na to da ima nešto unosa iz te godine. U prilog te teze govori i činjenica da je u travnju iste godine Hrvatsko-slavonski sabor prihvatio Zakon o proglašenju mrtvima, kojim se regulirao pravni postupak za rješavanje sudbine nestalih sudionika rata, pa je ovo kazalo vjerojatno služilo kao pomagalo u tom postupku. Prema nekim procjenama, u studenom 1918. bilo je 1,7 milijuna zarobljenih i nestalih vojnika Austro-Ugarske Monarhije, od toga se oko milijun ljudi smatralo ne-

²⁷ MILIĆ, „Matične knjige“, 263.

²⁸ HAMERŠAK, „Prilog povijesti matičarstva“, 20-29. O proceduri za proglašenje nestalog umrlih vidjeti: Mirela KREŠIĆ, „Hrvatski vojnici u Prvom svjetskom ratu: proglašenje nestalih umrlima“, *Časopis za suvremenu povijest* 49 (2017), br. 2, 297-314.

²⁹ Vidjeti popis matičnih knjiga i bilješke uz pojedine od njih (Milić, „Matične knjige“, 266-276).

³⁰ Predviđene rubrike u *Kazalu* su: redni broj, ime i prezime, godina, nadležnost (postrojba), svezak i broj stranice. Iako ga je pisalo više ruku, popis teče glatko abecednim redom bez preskakanja ili umetanja stranica drugoga slova. Do slova F sve rubrike su popunjene, a zatim prepisivač odustaje od pisanja rednog broja i piše zaglavlje samo na prvoj stranici idućega slova. Ukupno je navedeno 11.412 imena, od toga: 191 osoba pod slovom A, 1.251 pod B, 509 pod C-Ć-Č, 483 pod D, 48 pod E, 288 pod F, 659 pod G, 490 pod H, 637 pod I-J, 1.207 pod K, 453 pod L-LJ, 1.175 pod M, 284 pod N-NJ, 176 pod O, 1.093 pod P, 497 pod R, 1.477 pod S-Š, 434 pod T i 60 pod U. (HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, 34C/1226 i 1227).

stalima.³¹ Koliko je njih bilo s područja Hrvatske, ne znamo, ali vrlo vjerojatno jako mnogo, čim se Zemaljska vlada odlučila predložiti novi zakon kojim bi regulirala tu problematiku.

Kako bismo konačno saznali nešto o traženom vojniku, krenuli smo u pretraživanje matičnih knjiga nadležne župe, nadajući se da u njima postoji bar neka naknadna bilješka, jer je to jedino što je prema tada važećim zakonima župnik smio učiniti.³² Originali matičnih knjiga župe Rajevo Selo za razdoblje od 1857. do 1910. čuvaju se Državnom arhivu u Osijeku, za razdoblje do 1947. ili 1948., ovisno o vrsti matice, u Nadbiskupijskom arhivu Đakovačko-osječke nadbiskupije u Đakovu, dok se u HDA nalaze mikrofilmirane preslike svih knjiga bez obzira na mjesto čuvanja originala. Budući da je ovo istraživanje rađeno u vrijeme epidemije virusa SARS-CoV-2, koja je u znatnoj mjeri ograničila kretanje i dostupnost arhivske građe, kao glavni izvor podataka poslužili su mikrofilmovi iz HDA. Trebalo je krenuti vrlo široko, budući da nam nije bila poznata ni okvirna godina rođenja tražene osobe, a kamoli kada je unovačen, čime bi se bar malo suzilo vremensko razdoblje.³³ Pronađeni podaci o obitelji Turudić često su unosili dodatnu konfuziju, koju je mogao raspetljati samo dobar poznavatelj lokalnih prilika.³⁴

U Matičnoj knjizi rođenih župe Rajevo Selo 1857.–1909. pronašli smo 20 osoba koje su nosile prezime Turudić, a samo je jedan jedini od svih njih bio Antun (Antonius). Problem je što je dotični sin Josipa Turudića i Magdalene Alerić bio rođen 8. lipnja 1875., što bi značilo da je prema svim našim saznanjima bio prestar za služenje vojnoga roka, barem onoga aktivnoga. Po logici ratnih zbivanja, pretpostavka je bila da treba tražiti njegovoga sina istoga imena, što nije rijetkost u ruralnim krajevima Slavonije i Srijema zbog tradicionalnoga prenošenja očeva imena na prvorođenoga sina. No, ispostavilo se da je njegov prvorođeni sin, rođen 11. listopada 1895., upisan u ma-

³¹ KREŠIĆ, „Hrvatski vojnici“, 299-300.

³² HAMERŠAK, „Prilog povijesti matičarstva“, 26.

³³ S prerastanjem lokalnog sukoba u svjetski rat proglašena je opća mobilizacija (4. kolovoza 1914.), temeljem koje je unovačen najveći kontingent vojnih obveznika, dok su kasnijim sazivima popunjavani gubitci postrojbi. Prvom mobilizacijom (*stavnom*) bili su obuhvaćeni obveznici od 1894. do uključivo 1878. godišta, dakle od 20. do 36. godine života, da bi se idućih godina dobna granica pomicala u oba smjera. Tako su 1915. novačeni obveznici od 1897. do uključivo 1865. godišta (od 18. do 50.), 1916. obveznici od 1898. do uključivo 1866. godišta (od 18. do 50.), 1917. od 1899. do 1873. (od 18. do 44.), a 1918. obveznici od 1900. do 1874. godišta (od 18. do 44.). (*Zagreb godine 1913.–1918. Izvještaj Gradskog poglavarstva o sveopćoj upravi Slobodnog i kralj. glavnog grada Zagreba* (Zagreb: Knjigotiskara braća Kralj, 1927), 62-67)

³⁴ Ovom prilikom zahvaljujem Zdenku Šimiću, vrsnom poznavatelju stanovništva Drenovaca kroz povijest, bez čije pomoći ne bi bilo moguće izraditi ovaj rad. Njegovo višedesetljetno iskustvo bavljenja matičnim knjigama pripomoglo je u rasvjetljavanju brojnih nedoumica i stvaranju novih, trenutno nerješivih.

tičnu knjigu rođenih kao Luka, a osim njega Antun je imao još samo sina Iliju (rođen 30. lipnja 1900.) i četiri djevojčice: Tereziju (rođ. 1897.), Evu (rođ. 1902.), Mariju Mandalinu, zvanu Mandica³⁵ (rođ. 1904.) i Katu (rođ. 1906.). Majka sve navedene djece bila je Marija Abramović i obitelj je živjela u Podgajcima na kućnom broju 8 sigurno do rođenja kćeri Mandice, a zatim se u nekom trenutku preselila na kućni broj 113, gdje je rođena najmlađa kćerka.³⁶ S pronalaskom Eve bili smo barem sigurni u pronalazak prave obitelji, što je potvrdilo i sjećanje pripovjedača potaknuto podacima iz matica o daljim rođacima. Dotični nije znao koliko rođaka ima i tek je tada shvatio rodbinsku povezanost između osoba kojih se mutno sjećao iz ranog djetinjstva, kada je dolazio u Podgajce baki na praznike i odlazio s njom u posjet rodbini u drugim selima. (Vidjeti Sliku 2.)

Neslaganje imena lako se moglo pravdati razlikom između službenoga imena i imena koje se koristilo u obitelji, što nije rijetkost u prvoj polovini 20. stoljeća. Međutim, i dalje je ostajala dvojba o kojem se od dvojice sinova radi jer su obojica mogli biti vojni obveznici tijekom Prvoga svjetskog rata. Tu dvojbu razriješla je Matična knjiga umrlih župe Rajevo Selo 1857.–1909., jer je u nju 14. srpnja 1900. uveden Ilija Turudić, sin Antuna Turudića i Marije Abramović s kućnog broja 8, koji je umro u Podgajcima u dobi od 14 dana. Kao uzrok smrti navedena je slabost.³⁷ Iz toga proizlazi da je Luka bio jedini član obitelji na kojega se moglo odnositi obiteljsko sjećanje, no nije jasno kako je došlo do zamjene imena. Taj zaključak potvrđen je pretraživanjem matičnih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih u međuratnom razdoblju, ne bi li se našao neki naknadni upis o čovjeku toga imena, ali nije pronađen. Za razliku od toga, postoji zapis da je Antun Turudić, po zanimanju ratar, 26. prosinca 1921. bio kum na krštenju Stjepana Abramovića, sina Martina Abramovića i Eve Matijević, rođenoga dan ranije.³⁸ Tako brzo krštenje bez obzira na božićne blagdane bilo je uobičajeno, što zbog praznovjerja, što zbog prijekne potrebe da novorođenče ne bi umrlo nekršteno, pa je većina rođenih krštena u roku dan ili dva od dana rođenja, bez obzira na doba godine. Provjerom podataka u Matičnom uredu Drenovci ispostavilo se da je jedini zapis o Luki Turudiću upravo vrijeme krštenja, što znači da nikada nije pokrenut službeni postupak da ga se proglasi mrtvim. Za to, naprosto, nije bilo potrebe jer dotični nije bio oženjen, a obitelj je živjela u velikoj obiteljskoj zadruzi

³⁵ Mandalina je ne tako često korišten oblik imena Magdalena. Dotičnu je obitelj zvala Mandica i tako se kasnije i sama potpisivala u manje službenim dokumentima.

³⁶ HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga rođenih (dalje: MKR) župe Rajevo Selo 1857.–1909. i MKR 1901.–1909., M-1545.

³⁷ HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, MKU župe Rajevo Selo 1857.–1909., M-1546.

³⁸ HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, MKR 1910.–1942., M-1545.

i ostavinska rasprava nije trebala biti pokrenuta jer preminuli nije osobno ništa ni posjedovao.³⁹

Dodatnu zbrku oko unovačenih članova obitelji Turudić unio je slučajni pronalazak⁴⁰ autobiografije Mandice Turudić, dugogodišnje učiteljice osnovne škole u Gunji.⁴¹ Biografija je napisana 1. kolovoza 1929. njenom vlastitom rukom u debeloj klasičnoj bilježnici A4 formata, vjerojatno tvrdih korica, koje su protokom vremena izgubljene, pa nije jasno je li to sastavni dio spomenice škole ili nečega drugoga. Mandica navodi da su otac, brat i djed bili u ratu, ali su se krajem rata kući vratili otac i djed, dok je „brat nestao na ruskom ratištu“.⁴² To nikako ne bi bio prvi slučaj da je više članova iste obitelji bilo mobilizirano, posebice stoga što su starija godišta novačena kao pomoćna vojna radna snaga, pa su vrlo često zajedno sa svojim konjima i kolima, ili volovima i kolima, postali sastavni dio vojnih transporta, iako su službeno bili civili.⁴³ U takvim transportima bilo je moguće vidjeti poprilične starce ili (pre)mlade dječake koji su preuzimali službu umjesto svojih ostarjelih djedova.⁴⁴ Međutim, Mandičin biološki djed po ocu, Josip (Josephus) Turudić (rođen 1846.), sigurno bi bio prestar za to i da je bio živ, a nije. U matičnoj knjizi umrlih navodi se da je preminuo 2. lipnja 1909. u dobi od 64 godine od „rak rane“.⁴⁵ O kojem djedu je riječ, za sada nije poznato. Možda o majčinom ocu Marcusu Abramoviću (rođ. 1852.), no upitno je je li dotični u to vrijeme bio živ i, ako jest, jesu li živjeli skupa u istom domaćinstvu, što vjerojatno nisu. Najizgledniji kandidat za titulu djeda jest Mandičin stric Mato (Mat-

³⁹ KREŠIĆ, „Hrvatski vojnici“, 306; JUZBAŠIĆ i KARAULA, *Cvelferija i Drenovci u prošlosti*, 104-105.

⁴⁰ Zahvaljujem Ivici Ćosiću Bukvinu za nesebično dijeljenje podataka, s obzirom na to da je on pronašao ovu biografiju radeći na knjizi o povijesti Gunje.

⁴¹ Mandica Turudić rođena je 20. rujna 1904. i upisana je u maticu kao Marija Mandalena, a idućeg dana je krštena (HR-HDA-883, MKR 1901.-1909., M-1545.). Zanimljivo je da u svojoj biografiji datum krštenja navodi kao dan rođenja i nigdje ne navodi svoje puno službeno ime, već samo Mandica. Službovala je u Ljubljani, u Medimurju (Selnica, Prelog, Donji Mihaljevec) i u Gunji, gdje ostaje najduže, vjerojatno do svog umirovljenja. Od 1. rujna 1929. bila je ravnateljica škole. (HR-DAVU, Kotarska oblast Županja (1869.-1945.), Osnovna škola Gunja, Biografije učitelja, 248.-252.). Nikada se nije udavala i umrla je 16. veljače 1952. u Podgajcima.

⁴² HR-DAVU, Kotarska oblast Županja (1869.-1945.), Osnovna škola Gunja, Biografije učitelja, 248-249.

⁴³ Novačenje takvih osoba temeljilo se na Zakonu o davanju konja i vozila, jednom od tri ratna zakona kojim se regulirao prelazak društva iz mirmodopskih na ratne uvjete funkcioniranja (Marko VUKIČEVIĆ, *Zagreb 1914.-1918.: grad i stanovnici u Velikom ratu* (Zagreb: Despot Infinitus, 2020), 33-35).

⁴⁴ Ivan ĆOSIĆ Bukvin, *Vrbanjci u „Velikom ratu“ 1914.-1918.* (Vrbanja: Vlastita naklada, 2014), 37.

⁴⁵ HR-HDA-883, MKU 1857.-1909., M-1546.

hias, rođ. 1868.),⁴⁶ koji je tijekom Prvoga svjetskog rata bio najstariji muški član te grane obitelji. U to vrijeme dotični je imao unučad otprilike staru kao ona, što bi mu moglo priskrbiti tu neformalnu titulu.

O koliko se velikoj obitelji radi najbolje pokazuje rekonstrukcija obiteljskoga stabla Turudića,⁴⁷ čiju okosnicu čine članovi domaćinstva na kućnom broju 8, potomci Josipa Turudića i Magdalene Alerić (Vidjeti sliku 3.). U matičnim knjigama pronađeno je više od 140 članova obitelji, a vjerojatno ih je još i više, jer zbog manje važnosti za ovu temu nije temeljito istraživano razdoblje do 1877. niti je istraživana ženska linija potomaka s djevojačkim prezimenom Turudić. Unatoč tome zna se da je prvi Turudić na broju 8 bio Ivan (Joannus, 1799.–1868.), djed spomenutog Josipa, koji je pak imao sinove: Živka (Vitalis, rođ. 1867.), Matu, Martina (Gregorius Martinus, rođ. 1870.), Antuna te blizance Miju i Stanu (rođ. 1878.). Sva četvorica starijih sinova zasnovali su vlastite obitelji i dobar dio istraživanoga razdoblja živjeli su svi skupa u zajedničkom domaćinstvu.⁴⁸

Bilo je to vjerojatno tipično krajiško zadružno domaćinstvo u kojem je glavar obitelji živio sa svojom obitelji u glavnoj kući, koja je jedina imala zidanu peć s ognjištem, dok su ostale obitelji živjele svaka u svojoj prostoriji (kućar ili kiljer) dozidanoj na glavnu kuću duž dvorišta.⁴⁹ U prvom desetljeću 20. stoljeća vladala je velika gužva u dvorištu Turudića, budući da je na istom prostoru živjelo barem pet obitelji s malodobnom djecom, pa ne čudi pojava tuberkuloze i drugih zaranih bolesti (tifus) te upala pluća opasnih po život,

⁴⁶ Iako mu je službeno ime bilo Matija, u matičnim knjigama rođenih uz ime njegove djece stoji uvijek skraćeni oblik njegova imena – Mato.

⁴⁷ Izgledno je da su prvi članovi obitelji Turudić navedeni u *Statusu animarum* župe Drenovci iz 1755., gdje se u filijali Podgajci navodi „Rurudia Stephanus“, što je vrlo vjerojatno krivo čitanje prvog slova prezimena. Prema popisu, u toj su obitelji bila dva bračna para, 4 krizmane osobe (vjerojatno supružnici/roditelji) i 7 nekrizmanih (vjerojatno djeca ispod 10 godina starosti). (JUZBAŠIĆ i KARAULA, *Cvelferija i Drenovci u prošlosti*, 133).

⁴⁸ Živko je imao četvero djece: Mandu (rođ. 1886.), Martina (rođ. 1887.), Ivu (rođ. 1888.) i Nikolu (rođ. 1889.), od toga je dvoje srednjih umrlo dok su bili novorođenčad, dok je Nikola umro 1909. od tifusa. Mato je imao šestoro djece: Marijana (rođ. 1887.), Marka (rođ. 1890.), Stjepana (rođ. 1896.), Kuzmana (rođ. 1898.), Ivu (rođ. 1902.) i Stanu (nepoznato), a samo je Kuzman preminuo u dobi od godinu i pol od slabosti. Ostali su zasnovali svoje obitelji. Martin se ženio još dva puta nakon što mu je 1891. od tuberkuloze umrla žena Stana. Sve četvero djece: Katu (rođ. 1895.), Andriju (rođ. 1897.), Josipa (rođ. 1909.) i Martina (nepoznato), izrodila mu je druga žena, Jozija Abramović, od toga je Andrija umro kao dojenče od upale pluća. Drugo dvoje, Kata i Josip, umrli su 1918. od španjolske gripe, odnosno tuberkuloze, tako da je samo jedno dijete zasnovalo svoju obitelj. Za Miju postoji tek zabilježba da je umro u Rijeci 1965., dok o Stani nema dopisanih podataka. (HR-HDA-883, MKR 1857.–1900. i MKR 1901.–1910., M-1545; MKU 1857.–1909. i MKU 1910.–1943., M-1546, M-1547)

⁴⁹ JUZBAŠIĆ i KARAULA, *Cvelferija i Drenovci u prošlosti*, 104-105.

naročito kod male djece. Preseljenje je postalo nužno i neophodno, posebice kada su stasali za ženidbu mlađi članovi obitelji, tako da muške potomke ove grane obitelji Turudić u međuratnom razdoblju nalazimo još i na kućnim brojevima 152, 156, 238 i 239. Ženske potomke nalazimo u Podgajcima na kućnom broju 1, 23, 26, 33, 64 i 172, a vjerojatno su neke od njih i promakle jer nije svaki put u matičnim knjigama upisana adresa mladenaca, odnosno roditelja djeteta upisanog u maticu krštenih.

Bez uvida u obiteljsko stablo ne bismo mogli odgonetnuti tko su dvojica Turudića iz Podgajaca koji se spominju u *Verlustlistama* niti koliko su to bili bliski članovi obitelji tražene osobe (Vidjeti prilog 4.). Ispostavilo se da su Marijan (rođ. 1887.) i Marko (rođ. 1890.) braća, sinovi Mate Turudića i Mande Masničić, dok im je Antun bio stric, a poginuli Luka bratić. Unatoč tome što su bili braća, služili su u različitim postrojbama: Marijan u 28. domobranskoj pješačkoj pukovniji (k. u. LIR. Nr. 28), a Marko u 70. pješačkoj pukovniji c. i kr. vojske (IR. Nr. 70). Obojica se u *Verlustlistama* vode kao poginuli.⁵⁰

Ali, uvidom u matične knjige ispostavilo se da su obojica preživjela rat. Jedan od odlučujućih faktora u ovom istraživanju jest specifičnost imena i prezimena, jer je u moru sličnih ili istih imena nemoguće razaznati odnosi li se pronađeni zapis na traženu osobu. Godina rođenja važan je element u tom eliminacijskom procesu, posebice ukoliko se više osoba zove isto, što je često u velikim zadružnim obiteljima. U ovim slučajevima poklopilo se specifično ime i godina rođenja, pa nema sumnje da su upravo oni preživjeli Prvi svjetski rat. Premda je svo troje Marijanove djece (dvije kćeri i sin) rođeno prije rata (od ožujka 1906. do veljače 1914.), nema sumnje da je njegova supruga Kata (Katica) Lončarević prijavila njegovu smrt 1956. matičnom uredu u Podgajcima. Za razliku od toga, sva Markova djeca rođena su u rasponu od 1921. do 1935., od toga je sedmero (5 djevojčica i 2 dječaka) imao s drugom suprugom, Anom Jurić, te je 1928. priznao očinstvo još jednoga dječaka rođenoga izvan braka.⁵¹ Što se dogodilo na bojištu da su njih dvojica proglašeni mrtvima, nikada nećemo znati, no prilično je frustrirajuće što se oni spominju u izvorima, a nema ni riječi o njihovom rođaku koji je uistinu poginuo.

Premda je vrlo izgledno da je dotični služio u jednoj od dviju postrojbi u kojima je služila većina Podgajčana (28. domobranskoj ili 70. c. i kr. pukovniji), ipak postoji mala mogućnost da je služio u nekoj manje uobičajenoj postrojbi. U HDA postoje dvije matične knjige poginulih pripadnika 70. pješačke pukovnije, i to za razdoblje 1914.–1916. i 1916.–1918., ali ga u njima nema. Nema ga ni u popisu ni u abecednom kazalu na kraju svake pojedine

⁵⁰ *Verlustliste* Nr. 223/1915. od 29. 7. 1915., str. 50; *Verlustliste* Nr. 543/1917. od 27. 3. 1917., str. 53.

⁵¹ HR-HDA-883, MKR 1910.-1942., M-1545.

knjige, što ne znači da ga nema uopće u knjigama te pukovnije jer je posve sigurno da ovo nisu sve postojeće matične knjige umrlih. Na naslovnim stranicama knjiga stoji da je riječ o svesku 4 odnosno 5, no nije poznato koliko je svezaka uopće bilo. U toj zadnjoj knjizi ima unosa za sve godine rata i posljednji se upis odnosi na smrt Todora Stojanovića (rođ. 1885.) koji je poginuo 15. lipnja 1918. u sjevernoj Italiji, čemu su posvjedočila dva svjedoka, a u knjigu ga je upisao Matija Golik, vojni svećenik. U obje knjige upisano je nešto manje od 2.000 pripadnika postrojbe.⁵² Za razliku od toga, u matičnu knjigu umrlih upisano je svega 18 pripadnika 28. domobranske pješačke pukovnije, i to u knjigu 31. poljsko-lovačkog bataljuna. Upisani su u dva navrata: prvi put njih 16 za prve dvije godine rata, a zatim još njih dvojica, koji su umrli u listopadu 1918. u Italiji.⁵³

Zaključak

Jedina nada u rasvjetljavanju sudbine Luke Turudića leži u dokumentaciji vojnih postrojbi koja se čuva u Austrijskom državnom arhivu (Österreichisches Staatsarchiv), u odjelu Ratnog arhiva (Kriegsarchiv) u Beču. Riječ je o golemoj količini građe koju su postrojbe slale središnjici tijekom Prvoga svjetskog rata i u njoj se teško snalaze i arhivisti, posebice stoga što ta građa nije organizirana prema suvremenim arhivističkim standardima, već je ostavljena u više-manje izvornom obliku. Zanimanje za sudionike Prvoga svjetskog rata koje je izazvalo obilježavanje stogodišnjice 2014.–2018. natjeralo je arhiviste u Beču da pooštire pravila o pristupu gradivu, posebice matičnim knjigama, ali ti su rokovi sada istekli i sva građa iz razdoblja Prvoga svjetskog rata trebala bi biti dostupna za korištenje.⁵⁴

Bez tih podataka nemoguće je otkriti gdje je pojedina pukovnija boravila u određenom razdoblju jer su naša trenutna saznanja o žestokim borbama vođenima kroz cijelu 1915. i 1916. na pojedinim segmentima ogromnoga Ruskog bojišta naprosto preopćenita.⁵⁵ Na bivšim linijama bojišta širom Ga-

⁵² HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, MKU 70. pješačke pukovnije, 1914.–1916., 1916.–1918., ZM-34/474.

⁵³ HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, MKU 31. poljsko-lovački bataljun, 1914.–1919., ZM-34/488.

⁵⁴ Iako svatko može istraživati za osobne potrebe, postoje ovlašteni istražiteljski uredi koji za vrlo pristojan honorar istražuju za druge. No, nema garancije da će traženi podatci ikada biti pronađeni.

⁵⁵ O tome više vidjeti: Nikola TOMINAC, „Ličani u ‘Velikom ratu’: zimska bitka za Karpate, siječanj – travanj 1915.“, *Senjski zbornik* 42-43 (2015-2016), 489-524; Nikola TOMINAC, „Hrvati u Brusilovljevoj ofenzivi u ljeto 1916. (I. dio): proboj kod grada Lucka u Volinju“, *Časopis za suvremenu povijest* 49 (2017), br. 2, 261-295; Nikola TOMINAC, „Hrvati u Brusilovljevoj ofenzivi u ljeto 1916. (II. dio): proboj kraj sela Okne u Bukovini“, *Časopis za su-*

licije, Bukovine i Prikarpatja razasuta su vojna groblja austro-ugarskih vojnika, od kojih su mnogi bili pripadnici pretežito hrvatskih postrojbi. Za rijetko koje groblje se zna da su sahranjeni upravo Hrvati, što čini groblje u Glibovki/Hlibovki jedinstvenim. Dio grobalja održavalo je lokalno stanovništvo, posebice ukoliko su bila pored naselja, no dobar dio njih ostao je prepušten zubu vremena i danas im nema traga.⁵⁶ Unatoč pozitivnom zakonodavstvu zemalja sljednica i međunarodnom ratnom pravu, održavanje grobalja poginulih vojnika iz Prvoga svjetskog rata danas se svelo na svega nekoliko reprezentativnih primjera, dok za ostale mare tek pojedinci, nastojeći potaknuti države sljednice da preuzmu brigu o njima.⁵⁷

Zapisi o posljednjem počivalištu poginulih hrvatskih vojnika vjerojatno negdje i postoje, možda čak i u Beču, ali do sada nisu bili predmet sustavnog istraživanja. Bez toga nije moguće pronaći potencijalno mjesto ukopa, čime bi se konačno rasvijetlila sudbina sudionika Prvoga svjetskog rata, što je obiteljima poginulih najvažnije.

Upravo to dokazuje i slučaj obitelji Turudić, o čijem je pretku ovdje bila riječ. Iako je u obitelji ostala sačuvana predaja o sudbini brata bake Eve, došlo je do zabune oko njegova imena. Umjesto traženoga Antuna, ispostavilo se da je riječ o njegovom prvorodenom sinu Luki Turudiću (rođ. 1895.), kojega unatoč svim nastojanjima nismo uspjeli pronaći ni u jednoj dostupnoj evidenciji poginulih vojnika. Slična sudbina vjerojatno je snašla brojne sudionike rata, što znači da nikada nećemo biti u mogućnosti izraditi cjelovit popis poginulih, već možemo nastojati izraditi što potpuniji. Koliko će i taj popis biti točan vrlo je upitno, jer je ovo istraživanje pokazalo na temelju sudbine jedne obitelji koliko su *Verlustliste* netočne. U njima se dva člana obitelji vode kao poginuli, a obojica su preživjela rat, dok se uopće ne spominje onaj koji sigurno nije, čak ni kao ranjenik ili zarobljenik. Sve to baca sjenu sumnje u smisao izrade popisa; međutim, tek će istraživanja na mikrorazini (obitelj, selo ili župa) pokazati koliko su (ne)pouzdana procjene rađene na makrorazi-

vremenu povijest 49 (2017), br. 3, 419-453; Nikola TOMINAC, „Hrvati u Zimskim bitkama za Karpatu i proboju kod Gorlica i Tarnówa 1915. godine“, *Časopis za suvremenu povijest* 50 (2018), br. 2, 267-302.

⁵⁶ Boris GRALJUK, „Bojišnice i grobišta hrvatskih vojnika na karpatskom ratištu u Prvom svjetskom ratu“, *Riječi: časopis za književnost, kulturu i znanost Matice hrvatske Sisak* 1-3 (2013), 4-25; Jevgenij PAŠČENKO, *Hrvatski grobovi 1914–1918: Karpati, Galicija, Bukovina* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2016), 53-81; Jevgenij PAŠČENKO, *Tragom hrvatskih domobrana: Istočno bojište 1914.–1918.* (Zagreb: Udruga „Hrvatsko-ukrajinska suradnja“, 2018), 27-86.

⁵⁷ Filip HAMERŠAK, „Vojna groblja Prvoga svjetskog rata – od spomena do nebrige (uvodni prikaz)“, u: Hrvoje Gržina i Mario Stipančević (ur.), *Konac Velikoga rata. Zbornik radova* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2020), 375-398.

ni (pojedina geografska regija ili Austro-Ugarska Monarhija) kojima istraživači Prvoga svjetskog rata trenutno raspolažu.

Korigiranje procjena nužan je korak kako bismo dobili što točniju procjenu broja poginulih u tom velikom sukobu, ako već nije moguće dobiti cjelovit popis imena i prezimena sudionika rata, čime bismo iskazali dostojnu počast njihovoj žrtvi podnesenoj za kralja i domovinu. Propitivanje političke korektnosti te žrtve čini mi se deplasirano nakon više od stotinu godina od kada je podnesena jer, što god mi mislili, svi su oni bili članovi nečije obitelji i svi imaju pravo na sjećanje, te dostojno obilježen grob, ako je ikako moguće.

PRILOZI

Prilog 1. Popis stradalih Podgajčana u Prvom svjetskom ratu prema službenim popisima poginulih, ranjenih, bolesnih i zarobljenih vojnika Austro-Ugarske Monarhije (*Verlustliste*) na stranicama Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu⁵⁸

- Abramović Adam, Gefr., IR. Nr. 70, 9. Komp., Slavonien, Županja, Rajevo Selo, Podgajci, verw. (popis od 18. 2. 1915., str. 5.)
- Abramović Anton, Inft., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1885., verw. (popis od 28. 9. 1915., str. 6.)
- Abramović Martin, ErsRes., k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1884., verw. (popis od 9. 1. 1915., str. 6.)
- Abramović Martin, ResZugsf., k. u. LIR. Nr. 28, 1. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1884., verw. (popis od 4. 2. 1915., str. 6.)
- Abramović Martin, ResZugsf., k. u. LIR. Nr. 28, 11. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1884., tot. (1.-10./2. 1915.) (popis od 20. 7. 1915., str. 6.)
- Begović Ivan, Korp., k. u. LIR. Nr. 28, 1. Komp., Slavonien, Županja, Srijem, Podgajci, 1891., tot (popis od 27. 11. 1914., str. 10.)
- Bogdanović Adam, LstInfst., k. u. LIR. Nr. 28, 12. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1895., verw. (popis od 13. 11. 1916., str. 8.)
- Granovljević Mijo, Inft., IR. Nr. 70, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1894., verw. (popis od 28. 9. 1915., str. 18.)
- Klarić Luka, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 10. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1893., verw. (popis od 2. 3. 1915., str. 20.)
- Koro(v)ljević Martin,⁵⁹ Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1880., kriegsgef. (popis od 29. 7. 1915., str. 26.)
- Korovljević Antun, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1882., kriegsgef. (Niš, Serbien) (popis od 14. 10. 1915., str. 56.)⁶⁰
- Korovljević Antun, ResInft., k. u. LIR. Nr. 28, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1882., kriegsgef. (popis od 22. 4. 1915., str. 20.)
- Korovljević Mato, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 11. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1893., kriegsgef. (popis od 29. 7. 1915., str. 26.)
- Krunić Marijan, Inft., IR. Nr. 70, 2. ErsKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1894., tot. (2./7. 1915.) (popis od 17. 8. 1915., str. 22.)

⁵⁸ Dostupno na <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih/SearchText/podgajci>. Pristupljeno: 10. listopada 2020.

⁵⁹ U *Verlustliste* je naveden kao „Koroljević“, što je sigurno krivo, jer takvo prezime ne postoji na području Podgajaca, za razliku od vrlo raširenoga Korovljević.

⁶⁰ Riječ je o *Verlustliste* Nr. 165 na kojoj su samo dva imena, što je uobičajeno za dodatke ili ispravke ranijih lista, iako to nigdje nije naznačeno.

- Lešić Tomo, Inft., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1883., verw. (popis od 28. 9. 1915., str. 29.)
- Lonzarević (Lončarević, op. a.) Mato,⁶¹ Inft., IR. Nr. 70, 16. Komp., Slavonien, Županja, Povavski (sic!) Podgajci, 1885., verw. (popis od 9. 11. 1915., str. 27.)
- Lucić Josip, Inft., IR. Nr. 70, 4. ErsKomp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1894., kriegsgef. (Rußland) (popis od 8. 1. 1916., str. 24.)
- Lucić Marijan, Gefr. Titkorp., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1893., kriegsgef. (Rußland); (popis od 8. 1. 1916., str. 24.)
- Lucić Martin, Inft., IR. Nr. 70, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1885., tot. (1.-30./6. 1915.) (popis od 28. 9. 1915., str. 29.)
- Lucić Petar, Korp., IR. Nr. 70, 12. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, kriegsgef. (Rußland) (popis od 15. 2. 1916., str. 29.)
- Mandić Matija, Sapp., SappB., Nr. 13, LstSappAbt 1/VI, Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1874., verw. (popis od 8. 12. 1915., str. 28.)
- Matić Ivan, Inft., IR. Nr. 70, 9. MarschKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1890., tot. (29./6. 1915.) (popis od 17. 8. 1915., str. 25.)
- Petrović Georg, KompTamb., IR. Nr. 70, 7. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1889., kriegsgef. (Rußland); (popis od 8. 1. 1916., str. 31.)
- Petrović Mirko, LstInfst., IR. Nr. 70, 2. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1895., verw. (popis od 3. 1. 1919., str. 48.)
- Petrović Pavao, KompTamb., IR. Nr. 70, ErsBaonsKomp. 2, Slavonien, Županja, Podgajci, 1888., kriegsgef. (Vereins-Evakuationssspital Nr. 46 in Rjāsan, Rußland); (popis od 19. 3. 1915., str. 39.)
- Segeš Mato, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 9. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1894., kriegsgef. (popis od 29. 7. 1915., str. 45.)
- T(u)rudić Marijan,⁶² ResInft., k. u. LIR. Nr. 28, 9. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1887., kriegsgef. (popis od 29. 7. 1915., str. 50.)
- Tomić Vinko, Inft., IR. Nr. 70, 4. Komp., Slavonien, Županja, Srijem, Podgajci, verw. (popis od 5. 11. 1914., str. 42.)
- Tornić (Tomić, op. a.) Vinko,⁶³ Inft., IR. Nr. 16, 10. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1892., kriegsgef. (popis od 29. 8. 1915., str. 47.)

UKUPNO: 29 (17 umrlih i 12 ranjenih)

⁶¹ U *Verlustliste* naveden je kao „Lonzarević“, što je sigurno krivo, jer takvo prezime ne postoji na području Podgajaca, za razliku od vrlo raširenoga Lončarević.

⁶² U *Verlustliste* naveden je kao „Trudić“, što je sigurno krivo, jer takvo prezime ne postoji na području Podgajaca, za razliku od Turudića.

⁶³ U *Verlustliste* naveden je kao „Tornić“, što je sigurno krivo, jer takvo prezime ne postoji na području Podgajaca, za razliku od vrlo raširenoga Tomić.

Prilog 2. Popis stradalih Podgajčana prema službenim popisima poginulih, ranjenih, bolesnih i zarobljenih vojnika Austro-Ugarske Monarhije (*Verlustliste*) na stranicama Österreichische Landesbibliothek u Beču⁶⁴

- Abramović Adam, Gefr., IR. Nr. 70, 9. Komp., Slavonien, Županja, Rajevo Selo, Podgajci, verw. (Nr. 129/1915. od 18. 2. 1915., str. 5.)

- Abramović Anton, Inft., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1885., verw. (Nr. 277/1915. od 28. 9. 1915., str. 6.)

- Abramović Leopold, LstInft., k. u. LIR. Nr. 28, 15. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1881., tot (1.-31. 3. 1916.) (Nr. 457/1916. od 29. 8. 1916., str. 5.)

- Abramović Marian, Infst, k. u. LstIR. Nr. 28, Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1874., kriegsgef. (Aulie Ata, Gebiet Syr Darja, Rußland) (Nr. 588/1917. od 11. 6. 1917., str. 4.)

- Abramović Marko, LstInfst, k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1893., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 498/1916. od 6. 12. 1916., str. 4.)

- Abramović Martin, ErsRes., k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1884., verw. (Nr. 97/1915. od 9. 1. 1915., str. 6.)

- Abramović Martin, ResZugsf., k. u. LIR. Nr. 28, 1. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1884., verw. (Nr. 120/1915. od 4. 2. 1915., str. 6.)

- Abramović Martin, ResZugsf., k. u. LIR. Nr. 28, 11. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1884., tot (1.-10. 2. 1915.) (Nr. 215/1915. od 20. 7. 1915., str. 6.)

- Abramović Mato, LstInfst., IR. Nr. 70, 2. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1895., tot (31. 8. 1916.) (Nr. 534/1917. od 10. 3. 1917., str. 5.)

- Abramović Mijo, Infst., IR. Nr. 70, MGKomp., Slavonien, Szerém, Posavski Podgajci, 1891., verw. (Nr. 675/1918. od 27. 5. 1918., str. 6.)

- Adlešić Simon, StbsFeldw., IR. Nr. 96, 2./XIX. Marschkomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1890., verw. (Nr. 465/1916. od 16. 9. 1916., str. 5.)

- Aleksić Andrija, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 2. ErsKomp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1893., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 420/1916. od 12. 5. 1916., str. 3.)

- Begović Ivan, Korp., k. u. LIR. Nr. 28, 1. Komp., Slavonien, Županja, Srijem, Podgajci, 1891., tot (Nr. 69/1914. od 27. 11. 1914., str. 10.)

- Bogdanović Adam, LstInfst., k. u. LIR. Nr. 28, 12. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1895., verw. (Nr. 489/1916. od 13. 11. 1916., str. 8.)

- Granovljević Marijan, LstInft., IR. Nr. 70, tehn.Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1897., verw. (Nr. 707/1919. od 3. 1. 1919., str. 19.)

⁶⁴ https://digi.landesbibliothek.at/viewer/search/-/SUPERDEFAULT%3A%28podgajci%29+OR+SUPERFULLTEXT%3A%28podgajci%29+OR+SUPERUGCTERMS%3A%28podgajci%29+OR+DEFAULT%3A%28podgajci%29+OR+FULLTEXT%3A%28podgajci%29+OR+NORMDATATERMS%3A%28podgajci%29+OR+UGCTERMS%3A%28podgajci%29+OR+CMS_TEXT_ALL%3A%28podgajci%29/7/-/

- Granovljević Mijo, Inft., IR. Nr. 70, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1894., verw. (Nr. 277/1915. od 28. 9. 1915., str. 18.)
- Granovljević Mijo, LstInft., IR. Nr. 70, 2. Komp., Slavonien, Županja, Posav. Podgajci, 1894., verw. (Nr. 534/1917. od 10. 3. 1917., str. 18.)
- Iskrić Mato, Inft., IR. Nr. 70, 4. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1874., kriegsgef. (Nr. 129/1915. od 18. 2. 1915., str. 18.)
- Iskrić-Našičanin Mathias, Inft., IR. Nr. 70, 4. ErsKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1891., kriegsgef. (Irbit, Gouvernement Perm, Rußland) (Nr. 277/1915. od 28. 9. 1915., str. 21.)
- Klarić Franjo, ResInft., k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Srijem, Podgajci, 1883., verw. (Nr. 69/1914. od 27. 11. 1914., str. 30.)
- Klarić Luka, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 10. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1893., verw. (Nr. 135/1915. od 2. 3. 1915., str. 20.)
- Knežević Marijan, LstInfst., IR. Nr. 70, 3. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1888., verw. (Nr. 634/1917. od 10. 12. 1917., str. 24.)
- Korovljević Antun, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 3. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci Posavski, 1882., kriegsgef. (Niš, Serbien) (Nr. 165/1915. od 14. 10. 1915., str. 56.)
- Korovljević Antun, ResInft., k. u. LIR. Nr. 28, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1882., kriegsgef. (Nr. 165/1915. od 22. 4. 1915., str. 20.)
- Korovljević Mato, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 11. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1893., kriegsgef. (Nr. 223/1915. od 29. 7. 1915., str. 26.)
- Krunić Marijan, Inft., IR. Nr. 70, 2. ErsKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1894., tot (2. 7. 1915.) (Nr. 240/1915. od 17. 8. 1915., str. 22.)
- Lončarević Mato, ResKorp., IR. Nr. 70, Slavonien, Szerém, Posavski Podgajci, 1882., kriegsgef. (Kurmysch, Gouvernement Szibirsk, Rußland) (Nr. 671/1918. od 1. 5. 1918., str. 38.)
- Lonzarević (Lončarević, op. a.) Mato, Inft., IR. Nr. 70, 16. komp., Slavonien, Županya, Povavski (sic!) Podgajci, 1885., verw. (Nr. 310/1915. od 9. 11. 1915., str. 27.)
- Lucić Anton statt Stjepan, Inft. statt ResInft., IR. Nr. 70, 16. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1890., verw. (Nr. 193/1915. od 14. 6. 1915., str. 39.)
- Lucić Josip, Inft., IR. Nr. 70, 4. ErsKomp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1894., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 352/1916. od 8. 1. 1916., str. 24.)
- Lucić Marijan, Gefr. TitKorp., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1893., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 352/1916. od 8. 1. 1916., str. 24.)
- Lucić Martin, Inft., IR. Nr. 70, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1885., tot (1.-30. 6. 1915.) (Nr. 277/1915. od 28. 9. 1915., str. 29.)
- Lucić Petar, Korp., IR. Nr. 70, 12. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, kriegsgef. (Rußland) (Nr. 376/1916. od 15. 2. 1916., str. 29.)

- Lučić Anton, ResPatr., UR. Nr. 12, 3. Esk., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1887., verw. (Nr. 475/1916. od 10. 10. 1916., str. 32.)
- Mandić Matija, Sapp., SappB. Nr. 13, LstSappAbt. 1/VI, Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1874., verw. (Nr. 331/1915. od 8. 12. 1915., str. 28.)
- Matic Ivan, Inft., IR. Nr. 70, 9. MarschKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1890., tot (29. 6. 1915.) (Nr. 240/1915. od 17. 8. 1915., str. 25.)
- Petrović Mirko, LstInft., IR Nr. 70, 2. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1895., verw. (Nr. 707/1919. od 3. 1. 1919., str. 48.)
- Petrović Mirko, LstInft., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1894., verw. (Nr. 534/1917. od 10. 3. 1917., str. 42.)
- Petrović Pavao, KompTomb., IR. Nr. 70, Ers.BaonsKomp. 2, Slavonien, Županja, Podgajci, 1888., kriegsgef. (Vereins-Evakuationshospital Nr. 46 in Rjäsan, Rußland) (Nr. 144/1915. od 19. 3. 1915., str. 39.)
- Šljerac Luka, Inft., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1883., tot (1.-31. 7. 1915.) (Nr. 310/1915. od 9. 11. 1915., str. 40.)
- T(u)rudić Marijan, ResInft., k. u. LIR. Nr. 28, 9. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1887., kriegsgef. (Nr. 223/1915. od 29. 7. 1915., str. 50.)
- Tomić Vinko, Inft., IR. Nr. 70, 4. Komp., Slavonien, Županja, Srijem, Podgajci, verw. (Nr. 46/1914. od 5. 11. 1914., str. 42.)
- TorniĆ (Tomić, op. a.) Vinko, Inft., IR. Nr. 16, 10. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1892., kriegsgef. (Nr. 251/1915. od 29. 8. 1915., str. 47.)
- Turudić Marko, ErsResInft., IR. Nr. 70, 10. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1890., kriegsgef. (Noto S. Giovanni, Italien) (Nr. 543/1917. od 27. 3. 1917., str. 53.)
- Žigić Anton, Inft., IR. Nr. 70, 13. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, tot (24. 5. 1915.) (Nr. 415/1916. od 2. 5. 1916., str. 51.)

UKUPNO: 45 (25 umrlih i 20 ranjenih)

Prilog 3. Popis stradalih Podgajčana prema matičnim knjigama vjenčanih župe Rajevo Selo 1902.-1930.⁶⁵

- Šljivac, Ivan (rođen 1889.)
- Krunić, ? (rođen 1893.)
- Lucić, Djuro (rođen 1889.)
- Lucić, Ilija (rođen 1882.)
- Justić, Ivan (rođen 1889.)
- Abramović, Mato (rođen 1897.)
- Kolak, Djuro (rođen 1883.)
- Matajić, Pavle (rođen 1867.)
- Aleksić, Luka (rođen 1893.)
- Žutić, Luka (rođen 1887.)
- Šljivac, Luka (rođen 1891.)
- Abramović, Adam (rođen 1892.)
- Korovljević, Marko (star 29 godina)⁶⁶
- Margić, Mato (rođen 1881.)
- Mijatović, Nikola (rođen 1877.)

UKUPNO: 15

⁶⁵ HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, M-1546.

⁶⁶ Ovo je jedini Podgajčan upisan na ovaj način, i to 1922., premda je takvih upisa bilo znatno više ranijih godina. S obzirom na to da je vrlo nezahvalno kalkilirati s potencijalnom godinom rođenja, zapis je ostavljen u izvornom obliku.

Prilog 4. Objedinjena, pročišćena i ispravljena lista ranjenih i poginulih Podgajčana

- 1) Abramović Adam,⁶⁷ Gefr., IR. Nr. 70, 9. Komp., Slavonien, Županja, Rajevo Selo, Podgajci, verw. (Nr. 129/1915. od 18. 2. 1915., str. 5.)
- 2) Abramović Anton, Inf., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1885., verw. (Nr. 277/1915. od 28. 9. 1915., str. 6.)
- 3) Abramović Leopold, LstInf., k. u. LIR. Nr. 28, 15. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1881., tot (1.-31. 3. 1916.) (Nr. 457/1916. od 29. 8. 1916., str. 5.)
- 4) Abramović Marian, Infst, k. u. LstIR. Nr. 28, Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1874., kriegsgef. (Aulie Ata, Gebiet Syr Darja, Rußland) (Nr. 588/1917. od 11. 6. 1917., str. 4.)
- 5) Abramović Marko, LstInfst, k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1893., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 498/1916. od 6. 12. 1916., str. 4.)
- 6) Abramović Martin,⁶⁸ ResZugsf., k. u. LIR. Nr. 28., 11. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1884., tot (1.-10. 2. 1915.) (Nr. 215/1915. od 20. 7. 1915., str. 6.)
- 7) Abramović Mato,⁶⁹ LstInfst., IR. Nr. 70, 2. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1895., tot (31. 8. 1916.) (Nr. 534/1917. od 10. 3. 1917., str. 5.)
- 8) Abramović Mijo, Infst., IR. Nr. 70, MGKomp., Slavonien, Szerém, Posavski Podgajci, 1891., verw. (Nr. 675/1918. od 27. 5. 1918., str. 6.)
- 9) Adlešić Simon, StbsFeldw., IR. Nr. 96, 2./XIX. Marschkomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1890., verw. (Nr. 465/1916. od 16. 9. 1916., str. 5.)
- 10) Aleksić Andrija,⁷⁰ Inf., k. u. LIR. Nr. 28, 2. ErsKomp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1893., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 420/1916. od 12. 5. 1916., str. 3.)
- 11) Begović Ivan, Korp., k. u. LIR. Nr. 28, 1. Komp., Slavonien, Županja, Srijem, Podgajci, 1891., tot (Nr. 69/1914. od 27. 11. 1914., str. 10.)
- 12) Bogdanović Adam, LstInfst., k. u. LIR. Nr. 28, 12. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1895., verw. (Nr. 489/1916. od 13. 11. 1916., str. 8.)
- 13) Granovljević Marijan, LstInf., IR. Nr. 70, tehn.Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1897., verw. (Nr. 707/1919. od 3. 1. 1919., str. 19.)
- 14) Granovljević Mijo,⁷¹ LstInf., IR. Nr. 70, 2. Komp., Slavonien, Županja, Posav. Podgajci, 1894., verw. (Nr. 534/1917. od 10. 3. 1917., str. 18.)

⁶⁷ Premda se u *Verlustliste* ne navodi godina rođenja, pretpostavljam da je upravo riječ o Abramović Adamu, rođenom 1892., kako je i navedeno u MKV župe Rajevo Selo.

⁶⁸ Abramović Martin jedan je od onih sretnika koji je tri puta naveden u popisima, dva puta kao ranjeni i jednom kao poginuli. Između sva tri upisa prošlo je manje od mjesec dana.

⁶⁹ Iako je u MKV navedena druga godina rođenja, pretpostavljam da je riječ o istoj osobi.

⁷⁰ Iako je u MKV navedeno ime Luka, pretpostavljam da je riječ o istoj osobi.

⁷¹ Granovljević Mijo prvi put je dospio na popis krajem rujna 1915., također kao ranjeni vojnik.

- 15) Iskrić Mato, Inft., IR. Nr. 70, 4. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1874., kriegsgef. (Nr. 129/1915. od 18. 2. 1915., str. 18.)
- 16) Iskrić-Našičanin Mathias, Inft., IR. Nr. 70, 4. ErsKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1891., kriegsgef. (Irbit, Gouvernement Perm, Rußland) (Nr. 277/1915. od 28. 9. 1915., str. 21.)
- 17) Justić Ivan (rođen 1889.)
- 18) Klarić Franjo, ResInft., k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Srijem, Podgajci, 1883., verw. (Nr. 69/1914. od 27. 11. 1914., str. 30.)
- 19) Klarić Luka, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 10. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1893., verw. (Nr. 135/1915. od 2. 3. 1915., str. 20.)
- 20) Knežević Marijan, LstInfst., IR. Nr. 70, 3. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1888., verw. (Nr. 634/1917. od 10. 12. 1917., str. 24.)
- 21) Kolak Djuro (rođen 1883.)
- 22) Korovljević Martin, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 2. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1880., kriegsgef. (popis od 29. 7. 1915., str. 26.)
- 23) Korovljević Antun,⁷² Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 3. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci Posavski, 1882., kriegsgef. (Niš, Serbien) (Nr. 165/1915. od 14. 10. 1915., str. 56)
- 24) Korovljević Marko (star 29 godina)
- 25) Korovljević Mato, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 11. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1893., kriegsgef. (Nr. 223/1915. od 29. 7. 1915., str. 26.)
- 26) Krunić Marijan,⁷³ Inft., IR. Nr. 70, 2. ErsKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1894., tot (2. 7. 1915.) (Nr. 240/1915. od 17. 8. 1915., str. 22.)
- 27) Lešić Tomo, Inft., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1883., verw. (popis od 28. 9. 1915., str. 29.)
- 28) Lončarević Mato,⁷⁴ ResKorp., IR. Nr. 70, Slavonien, Szerém, Posavski Podgajci, 1882., kriegsgef. (Kurmisch, Gouvernement Szibirsk, Rußland) (Nr. 671/1918. od 1. 5. 1918., str. 38.)
- 29) Lucić Anton statt Stjepan, Inft. statt ResInft., IR. Nr. 70, 16. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1890., verw. (Nr. 193/1915. od 14. 6. 1915., str. 39.)
- 30) Lucić Djuro (rođen 1889.)

⁷² Korovljević Antun dva puta je upisan u *Verlustliste* kao poginuli.

⁷³ Iako u MKV nije čitljivo ime dotičnog gospodina, pretpostavljam da je riječ o istoj osobi. No možda i nisam u pravu jer se minimalno razlikuje godina rođenja u odnosu na navedenu u *Verlustlistama*, što bi značilo da je riječ o rođacima, i jedan poginuli Podgajčanin više.

⁷⁴ Unatoč tome što je u drugom slogu *Verlustlista* prepunom grešaka (krivo napisano prezime i mjesto podrijetla) otisnuta različita godina rođenja, smatram da je riječ o istoj osobi. Početkom studenog 1915. bio je samo ranjen, za razliku od ovoga navoda dvije i pol godine kasnije.

- 31) Lucić Ilija (rođen 1882.)
- 32) Lucić Josip, Inft., IR. Nr. 70, 4. ErsKomp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1894., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 352/1916. od 8. 1. 1916., str. 24.)
- 33) Lucić Marijan, Gefr. TitKorp., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1893., kriegsgef. (Rußland) (Nr. 352/1916. od 8. 1. 1916., str. 24.)
- 34) Lucić Martin, Inft., IR. Nr. 70, 3. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1885., tot (1.-30. 6. 1915.) (Nr. 277/1915. od 28. 9. 1915., str. 29.)
- 35) Lucić Petar, Korp., IR. Nr. 70, 12. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, kriegsgef. (Rußland) (Nr. 376/1916. od 15. 2. 1916., str. 29.)
- 36) Lučić Anton, ResPatr., UR. Nr. 12, 3. Esk., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1887., verw. (Nr. 475/1916. od 10. 10. 1916., str. 32.)
- 37) Mandić Matija, Sapp., SappB. Nr. 13, LstSappAbt. 1/VI, Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1874., verw. (Nr. 331/1915. od 8. 12. 1915., str. 28.)
- 38) Margić Mato (rođen 1881.)
- 39) Matajić Pavle (rođen 1867.)
- 40) Matić Ivan, Inft., IR. Nr. 70, 9. MarschKomp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1890., tot (29. 6. 1915.) (Nr. 240/1915. od 17. 8. 1915., str. 25.)
- 41) Mijatović Nikola (rođen 1877.)
- 42) Petrović Georg, KompTamb., IR. Nr. 70, 7. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1889., kriegsgef. (Rußland); (popis od 8. 1. 1916., str. 31.)
- 43) Petrović Mirko,⁷⁵ LstInft., IR. Nr. 70, 2. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1895., verw. (Nr. 707/1919. od 3. 1. 1919., str. 48.)
- 44) Petrović Pavao, KompTomb., IR. Nr. 70, Ers.BaonsKomp. 2, Slavonien, Županja, Podgajci, 1888., kriegsgef. (Vereins-Evakuationshospital Nr. 46 in Rjäsan, Rußland) (Nr. 144/1915. od 19. 3. 1915., str. 39.)
- 45) Segeš Mato, Inft., k. u. LIR. Nr. 28, 9. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1894., kriegsgef. (popis od 29. 7. 1915., str. 45.)
- 46) Šljercac Luka, Inft., IR. Nr. 70, 1. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1883., tot (1.-31. 7. 1915.) (Nr. 310/1915. od 9. 11. 1915., str. 40.)
- 47) Šljivic Ivan (rođen 1889.)
- 48) Šljivic Luka (rođen 1891.)
- 49) Tomić Vinko,⁷⁶ Inft., IR. Nr. 16, 10. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1892., kriegsgef. (Nr. 251/1915. od 29. 8. 1915., str. 47.)

⁷⁵ Petrović Mirko dva puta je naveden kao ranjeni, prvi put u ožujku 1917. i sada. Unatoč različito navedenim godinama rođenja, smatram da je riječ o istoj osobi.

⁷⁶ Tomić Vinko je u listopadu 1914. bio neveden kao ranjeni, za razliku od ovoga navoda, i tada je bio u sastavu 70. pješake pukovnije. Prilikom upisa o smrti prezime mu je napisano „Tornić“, no unatoč svim razlikama smatram da je riječ o istoj osobi.

50) Turudić Marijan, ResInft., k. u. LIR. Nr. 28, 9. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, 1887., kriegsgef. (Nr. 223/1915. od 29. 7. 1915., str. 50.)

51) Turudić Marko, ErsResInft., IR. Nr. 70, 10. Komp., Slavonien, Županja, Podgajci, 1890., kriegsgef. (Noto S. Giovanni, Italien) (Nr. 543/1917. od 27. 3. 1917., str. 53.)

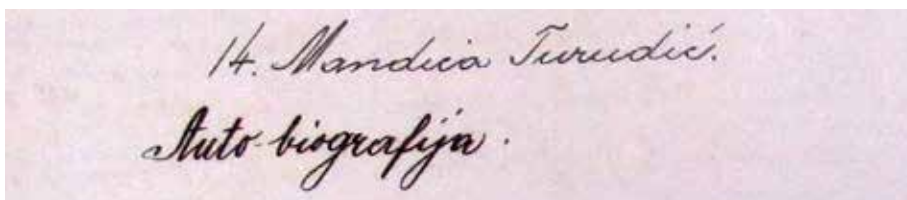
52) Žigić Anton, Inft., IR. Nr. 70, 13. Komp., Slavonien, Županja, Posavski Podgajci, tot (24. 5. 1915.) (Nr. 415/1916. od 2. 5. 1916., str. 51.)

53) Žutić Luka (rođen 1887.)

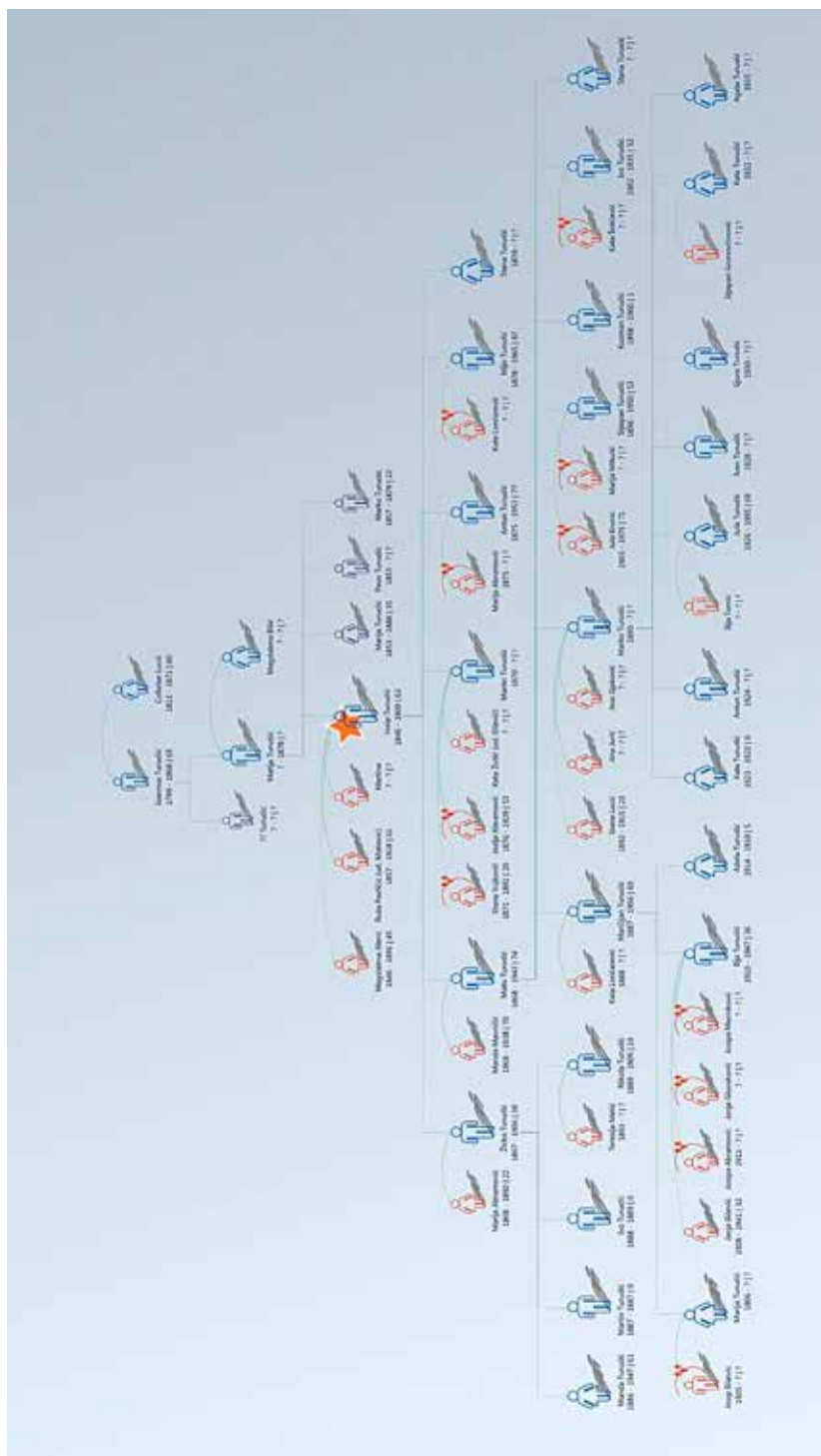
UKUPNO: 53 (15 ranjenih i 38 umrlih)

Slikovni prilozi

Slika 1. Jedina sačuvana slika traženog vojnika Turudića
(IZVOR: obitelj Milošević)

Slika 2. Mandica Turudić, učiteljica u Gunji (IZVOR: HR-DAVU, Kotarska oblast Županja (1869.–1945.), Osnovna škola Gunja, Biografije učitelja)

Slika 3. Obiteljsko stablo Turudić (IZVOR: HDA, Matične knjige župe Rajevo Selo 1857.-1947.)

Bibliografija

Arhivska građa:

- HR-DAVU, Kotarska oblast Županja (1869.–1945.), Osnovna škola Gunja, Biografije učitelja.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, 34C/1226 i 1227.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga rođenih župe Rajevo Selo 1857.–1900., M-1545.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga rođenih župe Rajevo Selo 1901.–1909., M-1545.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga rođenih župe Rajevo Selo 1910.–1942., M-1545.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih 31. poljsko-lovački bata-ljun, 1914.–1919., ZM-34/488.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih 70. pješačke pukovnije, 1914.–1916., 1916.–1918., ZM-34/474.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih župe Rajevo Selo 1857.–1909., M-1546.
- HR-HDA-883, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih župe Rajevo Selo 1910.–1943., M-1546, M-1547.

Internet:

- <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih>. Pristupljeno: 22. listopada 2020.
- <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih/SearchText/podgajci>. Pristupljeno: 10. listopada 2020.
- <http://prvisvjetskirat.arhiv.hr/PopisStradalih?SearchText=turudi%c4%87>. Pristupljeno: 22. listopada 2020.
- <https://digi.landesbibliothek.at/viewer/resolver?urn=urn:nbn:at:AT-OO-eLB-1723425>. Pristupljeno: 22. listopada 2020.
- https://digi.landesbibliothek.at/viewer/search/-/SUPERDEFAULT%3A%28podgajci%29+OR+SUPERFULLTEXT%3A%28podgajci%29+OR+SUPERUGCTERMS%3A%28podgajci%29+OR+DEFAULT%3A%28podgajci%29+OR+FULLTEXT%3A%28podgajci%29+OR+NORMDATATERMS%3A%28podgajci%29+OR+UGCTERMS%3A%28podgajci%29+OR+CMS_TEXT_ALL%3A%28podgajci%29/7/-/-/
- <https://sites.google.com/site/191418hr/>. Pristupljeno: 20. listopada 2020.
- <https://www.facebook.com/udruga.1914.1918/>. Pristupljeno: 20. listopada 2020.

Literatura:

- „Krčki vojnici u *Popisima gubitaka* (Verlustliste)“, u: Tvrtko Božić (ur.), *Otok Krk u Velikom ratu. Zbornik radova* (Punat – Novi Vinodolski: Općina Punat – Naklada Kvarner, 2019), 195-212.
- „Ratni dnevnik Đure Radakovića“, *Hrvatska revija* 4 (2004), obnovljeni tečaj br. 3, 61-69.
- Alphabetisches Verzeichnis Nr. LXXI in den Verlustlisten Nr. 356 bis 360 angeführten Namen*, (Wien: K. u. k. Kriegsministerium, 1916).
- BALAŠKO, Jasna. „Istinita priča iz Prvog svjetskog rata“, *Hrvatsko zagorje: časopis za kulturu* 20 (2014), br. 1-2, 56-63.
- BLAŽEVAC Pajkov, Mato. *Neoplakani slavonski soldati (1914.–1918.)* (Donja Bebrina: Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema, 2015).
- BLAŽEVAC Pajkov, Mato. *Oj soldati, moja braćo mila* (Donja Bebrina – Cerna: Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema – Certis, d.o.o., 2020).
- BUNJAC, Branimir. *Ratne i poratne žrtve sjeverozapadnog Međimurja 1914-1947.* (Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije, 2012).
- ČIČERIĆ, Maksimilijan. *Dnevnici austro-ugarskog generala Maksimilijana Čičerića [e-građa] = Tagebücher des österreichisch-ungarischen Generals Maximilian Csicseric von Bacsány: 1892.–1918.* [priredila i prevela Danijela Marjanić] (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2011), 1 optički disk.
- ČREP, Josip. *Međimurci u svjetskim ratovima. Građa za povjesnicu Međimurja* (Čakovec: Matica hrvatska, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, 2019).
- ČUTURA, Dinko. „42. domobranska pješačka divizija u Srbiji 1914. prema dnevniku Stjepana Sarkotića“, u: Vijoleta Herman Kaurić (ur.), *1914. – prva godina rata u Trojedinj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji* (Zagreb: Matica hrvatska, 2018), 187-207.
- ČUTURA, Dinko. „Usporedba studija Stjepana Sarkotića i studija Conrada von Hötendorfa o pretpostavljenom sukobu na Talijanskom bojištu sa stvarnim događajima koji su se zbili od 1915. do 1917.“, u: Marino Manin (ur.), *Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne (1856.–1920. : zbornik radova)* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011), 71-90.
- ČUTURA, Dinko. *Stjepan Sarkotić: posljednji zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine* (Zagreb: AGM, 2019).
- ĆOSIĆ Bukvin, Ivan. „Visoki vojni časnici austro-ugarske vojske s područja Međbosuča na Balkanskom i Istočnom bojištu 1914. godine“, u: Vijoleta Herman Kaurić (ur.), *1914. – prva godina rata u Trojedinj Kraljevini i Austro-Ugarskoj Monarhiji* (Zagreb: Matica hrvatska, 2018), 253-279.
- ĆOSIĆ Bukvin, Ivan. *Visoki vojni časnici iz Cveľferije (1700.–1918.)* (Drenovci: Općinska narodna knjižnica Drenovci, 2020).

- ĆOSIĆ Bukvin, Ivan. *Vrbanjci u „Velikom ratu“ 1914.-1918.* (Vrbanja: Vlastita naklada, 2014).
- DOBRIĆ, Bruno. „Janko Vuković Podkapelski: uz 80. obljetnicu potonuća broda “Viribus Unitis”, smrti Janka Vukovića Podkapelskog i oko 250 mornara u pulskoj luci“, *Nova Istra* 4 (1999), br. 1 (12), 305-309.
- DOMINKOVIĆ, Mato. „Ratni put Jakoba Vincetića i Valentina Lukačevića: ratni dnevnik dvojice Štitarčana“, *Hrašće: časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest* 18 (2014), br. 44, 103-107.
- DUGAČKI, Vlatka i REGAN, Krešimir. „Podmaršal Nikola pl. Ištvanović – prilog za biografiju“, u: Hrvoje Gržina i Mario Stipančević (ur.), *Konac Velikoga rata. Zbornik radova* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2020), 173-193.
- DUGAČKI, Vlatka i REGAN, Krešimir. „Zaboravljeni vojskovođa Nikola pl. Ištvanović“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 50 (2018), br. 1, 153-183.
- FATOVIĆ-FERENČIĆ, Stella i FERBER BOGDAN, Jasenka. „Ratni dnevnik iz Prvog svjetskog rata ljekarnika Vojka Arka“, *Farmaceutski glasnik* 73 (2017), br. 7-8, 519-534.
- FEGIĆ, Zoran; JAVORIĆ, Dunja i ŠIMUNKOVIĆ, Mario. *Brdovec i okolica u Prvom svjetskom ratu* (Brdovec: Muzej Brdovec, 2021).
- GRALJUK, Boris. „Bojišnice i grobišta hrvatskih vojnika na karpatskom ratištu u Prvom svjetskom ratu“, *Riječi: časopis za književnost, kulturu i znanost Matice hrvatske Sisak* 1-3 (2013), 4-25.
- HAMERŠAK, Filip. „Prilog povijesti matičarstva u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji s obzirom na Prvi svjetski rat“ (neobjavljeni rukopis, objava s dozvolom autora).
- HAMERŠAK, Filip. „Vojna groblja Prvog svjetskog rata – od spomena do nebrige (uvodni prikaz)“, u: Hrvoje Gržina i Mario Stipančević (ur.), *Konac Velikoga rata. Zbornik radova* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2020), 375-398.
- HERMAN KAURIĆ, Vijoleta. „Doživljaj Prvog svjetskog rata Mije Čipora ili koliko smo određeni krajolikom odrastanja“, *Studia etnologica Croatica* 28 (2016), 363-381.
- IVETAC, Just. „Vojnički kovčeg iz Prvog svjetskog rata s 280 obiteljskih poštanskih dopisnica i pisama toga doba“, *Istarska Danica* (2010), 180-184.
- JUZBAŠIĆ, Vinko i KARAULA, Ivan (prir.). *Cvelferija i Drenovci u prošlosti. Prilog povijesti jugozapadnog Srijema* (Vukovar: Državni arhiv u Vukovaru, 2019).
- KREŠIĆ, Mirela. „Hrvatski vojnici u Prvom svjetskom ratu: proglašenje nestalih umrlima“, *Časopis za suvremenu povijest* 49 (2017), br. 2, 297-314.
- KUNČIĆ, Meri i LADIĆ, Zoran. „Prilog životopisu Milana Japunčića“, *Biobibliographica* 1 (2003), 69-90.
- LANOVIĆ, Mihajlo. „Ratne matice“, *Mjesečnik Pravnčkog društva u Zagrebu* 45 (1919), br. 5/8, 165.
- MAK, Karlo. „Austrougarski vojnik u ruskom zarobljeništvu (1915.–1917.)“, *Godišnjak grada Zaboka* 2-3 (2014-2015), 14-29.

- MANIN, Marino (ur.). *Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne (1856.–1920.): zbornik radova* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011).
- MATIĆ, Zdravko i STOJIĆ, Frano. „Moritz Merz, od Pilsena do Zagreba. Životni i ratni put jednog austrougarskog časnika“, *Historijski zbornik* 68 (2015), br. 1, 31-51.
- MILIĆ, Angelika. „Matične knjige vojnih osoba u Hrvatskom državnom arhivu“, *Arhivski vjesnik* 58 (2015), 255-278.
- MIRNIK, Ivan. „Feldmaršal Svetozar barun Borojević od Bojne na medaljama“, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 52 (2009), 61-74.
- MIRNIK, Ivan. *Dvostruki počasni doktorat Zagrebačkoga sveučilišta 1916. godine* (Zagreb: Društvo za povjesnicu zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, 2012).
- OREB, Franko. „Ratni dnevnik Antuna Vlašića: zapisi iz vojničkog života za vrijeme I. svjetskog rata 1914.–1918.“, *Dubrovnik* 26 (2015), br. 2, 53-103.
- PAAR, Adolf. *Poginuli u I. svjetskom ratu s područja tadašnjeg kotara Samobor* (Samobor: Udruga „Oživljena povijest Samobora“ – Gradska knjižnica Samobor – Crveni križ Samobor – Samoborski muzej, 2018).
- PAŠČENKO, Jevgenij. *Hrvatski grobovi 1914–1918: Karpati, Galicija, Bukovina* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2016).
- PAŠČENKO, Jevgenij. *Tragom hrvatskih domobrana: Istočno bojište 1914.–1918.* (Zagreb: Udruga „Hrvatsko-ukrajinska suradnja“, 2018).
- PAUŠAK, Mirjana. „Austrougarski vojnik Anton Schiro u Velikom ratu“, *Godišnjak Njemačke zajednice = DG Jahrbuch* 22 (2015), 409-414.
- POJIĆ, Milan. *Vojskovođa Svetozar Borojević 1856–1920: povodom 150. obljetnice rođenja*, (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.).
- ROKSANDIĆ, Drago. *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856–1920): Lav ili Lisica sa Soče?* (Zagreb: Vijeće srpske nacionalne manjine grada Zagreba, 2006.).
- STIPANČEVIĆ, Mario i GRŽINA, Hrvoje. *U predasima Velikog rata: postkarte Stjepana Sertića 1915.–1918.* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2019).
- ŠOLC, Antun. *Ratna sjećanja 1914-1918.* (Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020).
- TATIĆ, Danijel. *Feldmaršal Svetozar Borojević* (Zagreb: Despot Infinitus, 2019).
- TOMINAC, Nikola i TOPIĆ, Predrag. *Dugoselski kraj u Prvom svjetskom ratu* (Dugo Selo: Gradska knjižnica Dugo Selo, 2019).
- TOMINAC, Nikola. „Hrvati u Brusilovljevoj ofenzivi u ljeto 1916. (I. dio): proboj kod grada Lucka u Volinju“, *Časopis za suvremenu povijest* 49 (2017), br. 2, 261-295.
- TOMINAC, Nikola. „Hrvati u Brusilovljevoj ofenzivi u ljeto 1916. (II. dio): proboj kraj sela Okne u Bukovini“, *Časopis za suvremenu povijest* 49 (2017), br. 3, 419-453.
- TOMINAC, Nikola. „Hrvati u Zimskim bitkama za Karpate i probouju kod Gorlica i Tarnówa 1915. godine“, *Časopis za suvremenu povijest* 50 (2018), br. 2, 267-302.
- TOMINAC, Nikola. „Ličani u ‘Velikom ratu’: zimska bitka za Karpate, siječanj – travanj 1915.“, *Senjski zbornik* 42-43 (2015-2016), 489-524.

UNUKIĆ, Roberto. „Abraham Zohil (1888.–1916.) – zapisi obiteljskog istraživanja o stotoj obljetnici smrti“, u: Božić, Tvrtko. *Otok Krk u Velikom ratu 1914.–1918.: zbornik radova* (Punat – Novi Vinodolski: Općina Punat – Naklada Kvarner, 2019), 89-112.

VUKIČEVIĆ, Marko. *Zagreb 1914.–1918.: grad i stanovnici u Velikom ratu* (Zagreb: Despot Infinitus, 2020).

Zagreb godine 1913.–1918. Izvještaj Gradskog poglavarstva o sveopćoj upravi Slobodnog i kralj. glavnog grada Zagreba (Zagreb: Knjigotiskara braća Kralj, 1927).

ŽAJA VRBICA, Sanja. „Slikar Marko Rašica u vojsci Austro-Ugarske Monarhije“, *Ars Adriatica: Časopis Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru* 7 (2017), 281-290.

Summary

THE DECEITFULNESS OF FAMILY MEMORIES ON WORLD WAR I – THE CASE OF TURUDIĆ FAMILY (POSAVSKI PODGAJCI, SYRMIA)

The objective of this paper is to show the problems a researcher is confronted with while searching for data on a soldier who died during World War I. As it is an ordinary soldier from the village Posavski Podgajci in Syrmia that is concerned, one who most likely did not possess a military rank, his example can be applied to the majority of the military contingent of the Austro-Hungarian Monarchy far outside the area of the Republic of Croatia at the present time.

The only hope to clarify the fate of Luka Turudić can be found in the documents of military units kept by the Austrian State Archive (Österreichisches Staatsarchiv) at the Vienna War Archives (Kriegsarchiv). Involved are huge amounts of archive materials sent by the military units to the headquarters during World War I; even the archivists find it hard to manage the materials, particularly because the materials are not organized according to contemporary archive standards but have been kept more or less in their original form. The interest in participants of World War I, aroused by the commemoration of the 100th anniversary 2014-2018, caused the archivists in Vienna to tighten the regulations concerning the access of archival materials, particularly the vital records; however, the time limits have now expired and all archival materials from World War I should be accessible to users.

Without these data it is impossible to find out where a certain regiment was stationed in a certain period of time considering that our current knowledge on fierce battles during the entire years 1915 and 1916 in some segments of the huge Russian battleground is simply too general. Military cemeteries of Austro-Hungarian soldiers are widely scattered over the former theatres of war in Galicia, Bukovina

and Prykarpattia; many of these soldiers were members of predominantly Croatian units. It is unknown whether Croats were buried in most of the cemeteries which is why the cemetery Glibovki/Hlibovki is unique. Some of the cemeteries were maintained by the locals, particularly if they were situated near villages; however, a great number of them were exposed to the ravages of time and today no traces can be found of them. Despite the legislation of the successor states and the rules of international law, cemetery maintenance for fallen soldiers from World War I today comes down to just a few representative examples, whereas the rest of them are maintained by individuals who aim to stimulate the successor states to take charge of them.

Records on the final resting places of fallen Croatian soldiers probably do exist somewhere, probably even in Vienna, however, they have not been the subject of systematic research. Without these records it is not possible to determine the burial sites; to locate them would at long last cast light on the fates of participants of World War I, which is the most important concern of the families of the fallen soldiers.

The example of the Turudić family and their ancestor provides clear evidence of this. Although the family maintained the tradition of Grandmother Eva's brother, a misunderstanding occurred in regard to his name. It became apparent that, instead of searching for Antun, the search should have been for his firstborn son Luka Turudić (born in 1895) whom, despite all our efforts, we have not been able to find in any of the accessible records of fallen soldiers. A similar fate probably applies to numerous participants in the war, meaning that we will not be able to create a complete list of fallen soldiers, only try to create one as complete as possible. The accuracy of this list will be questionable: the research into the fate of just one family has shown how inaccurate the casualty records are. In these lists two family members are registered as dead although both survived the war, while one who evidently did not is not mentioned at all, not even as a casualty or PoW. This altogether casts a shadow of doubt on the purpose of creating such lists; however, only the micro level research (family, village or parish) will show the (un)reliability of the conducted macro level assessments (certain geographical regions or the Austro-Hungarian Monarchy) at this time available to the researchers of World War I.

Key words: World War I, family memories, casualties, Posavski Podgajci, Syrmia

(Translated by Mica Orban Kljajić)

Kontakt:

dr. sc. **Vijoleta Herman Kaurić**

Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, HR-10000 Zagreb

e-mail: vherman@isp.hr

